

Vysoká škola ekonomická v Praze

Diplomová práce

Vysoká škola ekonomická v Praze

Fakulta podnikohospodářská

Studijní obor: Management

Název diplomové práce:

Analýza podnikatelského prostředí ve vybraných postkomunistických zemích

Autor diplomové práce: Bc. Alisa Gordievskaya

Vedoucí diplomové práce: Ing. Ondřej Dvouletý, Ph.D., MSc.

P r o h l á š e n í

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma
„Analýza podnikatelského prostředí ve vybraných postkomunistických zemích“
vypracoval/a samostatně s využitím literatury a informací,
na něž odkazuji.

V Praze dne 15. května 2019

Podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu této diplomové práce Ing. Ondřeji Dvouletému, Ph.D., MSc. za probuzení zájmu o výzkum, jeho rady a čas, který mi věnoval při řešení dané problematiky a také během studia. V neposlední řadě také děkuji Vysoké škole ekonomické v Praze za příležitost získat kvalitní vzdělání a učit se od profesionálů.

Název diplomové práce:

Analýza podnikatelského prostředí ve vybraných postkomunistických zemích

Abstrakt:

Diplomová práce se zabývá analýzou podnikatelského prostředí a faktorů, které mohou ovlivnit výši podnikatelské aktivity na národní úrovni. Cílem této diplomové práce je zanalyzovat faktory, které přispívají či brání rozvoji podnikání na příkladu vybraných třinácti postkomunistických zemí. Na základě zahraničních výzkumů je v této práci zdůrazněn vliv podnikatelské aktivity na rozvoji bohatství země a jsou identifikovány důležité faktory determinující podnikatelské prostředí. Zvláštní pozornost je pak věnována vlivu socialistického režimu na přechod z centrálně plánované ekonomiky k tržní. Empirická část diplomové práce pak vychází z datového souboru pro třináct postkomunistických zemí za období od roku 2000 do roku 2017. Vztahy mezi proměnnými jsou testovány prostřednictvím regresní analýzy. Podle výsledků modelu se podařilo prokázat existenci souvislosti mezi administrativními bariérami pro založení podnikání, korupcí, vládní byrokracií a mírou podnikatelské aktivity. Hlavním přínosem této práce je možnost využití výsledků pro analýzu účinnosti právních předpisů v oblasti podnikání a doplnění informační základny pro tvorbu podpůrného podnikatelského prostředí.

Klíčová slova:

Podnikání, podnikatelské prostředí, podnikatelská aktivita, ekonomická transformace, postkomunistické země.

Title of the Master Thesis:

Analysis of the business environment in selected post-communist countries

Abstract:

This thesis is devoted to the analysis of the business environment and factors that may influence national level of entrepreneurial activity. The purpose of this thesis is to analyse the important conditions that contribute or prevent the development of entrepreneurship in the selected thirteen post-communist economies. In the light of the literature, we highlight the contribution of entrepreneurial activity to the development of the country's welfare as well as the importance of factors shaping the business environment. Particular attention is paid to the impact of the socialist regime and the subsequent stage of the transition from planned to market economy. The empirical part of the master thesis is based on dataset of the thirteen post-communist countries for the period from 2000 to 2017. Relationships among variables are tested through multivariate regression analysis. The results supported a relationship between administrative barriers to start-up, corruption, government's bureaucracy and the level of entrepreneurial activity. The main contribution of this work is the opportunity to use the results to analyse the effectiveness of business-related legislation and the replenishment of the informational base which can be used to create a supportive business environment.

Key words:

Entrepreneurship, entrepreneurial environment, entrepreneurial activity, economic transformation, post-communist countries

Obsah

Úvod.....	10
Teoretická část.....	12
1 Role podnikání v ekonomickém rozvoji země.....	12
1.1 Definice podnikání	12
1.2 Podnikání jako determinanta bohatství státu	13
2 Role státu při formování a vývoji podnikatelského prostředí	16
2.1 Definice podnikatelského prostředí a vnějších faktorů ovlivňujících podnik.....	16
2.2 Nejdůležitější faktory ovlivňující podnikatelskou aktivitu ze strany státu	19
3 Socialistický režim a podnikání	24
3.1 Komunismus ve střední a východní Evropě.....	25
3.1.1 Předpoklady vzniku a základní charakteristiky komunistického režimu	25
3.1.2 Předpoklady změny režimu	28
3.2 Ekonomika transformace.....	29
3.2.1 Reformy ekonomiky.....	29
3.2.2 Vstup postkomunistických zemí do Evropské Unie	31
3.3 Důsledky režimu pro podnikatele v postkomunistických zemích.....	33
3.3.1 Klíčové charakteristiky ekonomického prostředí v dobu transformace.....	33
3.3.2 Korupce v postkomunistických zemích	36
Empirická část.....	38
4 Teoretický základ pro empirickou analýzu: vliv charakteristik podnikatelského prostředí na podnikatelskou aktivitu v postkomunistických zemích	38
4.1 Data a proměnné.....	42
4.2 Regresní model fixních efektů	49
4.3 Výsledky regresní analýzy	50
4.3.1 Model 1 Vliv regulace ve fázi založení podniku na počet podnikatelů	51

4.3.2 Model 2 Vliv Indexu vnímání korupce na počet podnikatelů	61
4.3.3 Model 3 Vliv Indexu ekonomické svobody na počet podnikatelů.....	65
4.4 Diskuze.....	69
Závěr.....	72
Zdroje	76
Seznam tabulek a obrázků.....	89

Seznam použitých zkratk

GEM	Mezinárodní výzkum podnikatelské aktivity (Global Entrepreneurship Monitor)
TEA	Procento dospělé populace ve věku od 18 do 64 let, které se nachází v procesu založení podnikání (rodící se podnikatel) nebo vlastník-manažer nového podniku, který je méně než 42 měsíců v provozu (Total Early-Stage entrepreneurial activity)
EBOR	Procento dospělé populace ve věku od 18 do 64 let, které v současné době je vlastníkem-manažerem vytvořeného jim podniku, tj. provozuje fungující podnik, který vyplácí mzdu nebo jiné platby po více než 42 měsíců (Established Ownership Rate)
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
IMF	Mezinárodní měnový fond
PHARE	Poland and Hungary: Assistance for Restructuring their Economies
EU	Evropská unie
NATO	Organizace Severoatlantické smlouvy
HDP	Hrubý domácí produkt
HDI	Index lidského rozvoje
WGI	Worldwide Governance Indicators project
CPI	Index vnímání korupce
NBD	New business density, počet nových podnikatelů na tisíc obyvatel v produktivním věku.
EFI	Úroveň ekonomické svobody
SNS	Společenství nezávislých států

Úvod

Analýza jakéhokoliv systému nemá smysl bez analýzy kontextu, ve kterém tento systém působí, neboť jen ve výjimečných případech vnější faktory vliv na systém nemají. Zvláštním případem je analýza ekonomických systémů, není možné zkoumat ekonomický systém izolovaně od jeho okolí. Pokud se provádí analýza celé země, důležité je analyzovat také historický kontext, protože některé události zásadně mění historii země, a důsledky mohou být patrné dlouhé roky po jejich uplynutí. Takovým případem může být socialismus, politický režim, který se prosadil v mnoha zemích a přetrval tam mnoho let. Nedemokratické praktiky vládnoucí politické strany zanechaly stopu ve světové historii. Éra komunismu v některých zemích trvala téměř sedmdesát let, proto táto práce zkoumá, jaké důsledky této éry jsou patrné ještě v dnešní době, kdy režim neexistuje již téměř třicet let. Na druhou stranu, nepochybně není možné pochopit některé souvislosti, určit jejich kauzální vztah a další dopad na dnešní dobu. Politický systém podmiňuje systém ekonomický. V socialismu fungovala centrálně plánovaná ekonomika, která neumožňovala svobodné podnikání. Naopak uvolnění politického režimu a jeho změna v demokracii nastartovala rozvoj tržní ekonomiky.

Po celém světě probíhá hodně výzkumů na téma dynamiky vzniku a podmínek pro rozvoj podnikání. V této práci je kladen důraz na předpoklady vzniku samostatných firem a soukromých podniků za dnešních podmínek, ve kterých se pohybují začínající podnikatelé a jak se na trhu udrží ti stávající. Práce zahrnuje analýzu historického kontextu a předchozí výzkumy podnikatelské aktivity v postkomunistických zemích.

S rozvojem ekonomiky se přesunula pozornost od velkých společností k malým a středním podnikům, neboť ty tvoří páteř mnoha ekonomik. V této práci bude pozornost věnována nejen velkým, ale také začínajícím podnikům, pro které překonání určitých překážek, například vstupu na trh, může být složitější, či dokonce nemožné. V dnešní době právě malé a střední podniky často zavádějí inovace, poskytují pracovní místa, a rovněž vstupují na mezinárodní trh. Cílem této diplomové práce je zanalyzovat důležité podmínky v postkomunistických zemích v dnešní době, které přispívají k rozmachu podnikání, či naopak brání jeho rozvoji. Také v této práci je použit pojem podnikatelská aktivita a různé způsoby jejího měření. Na základě již existujících studií jsou identifikovány důležité faktory určující podnikatelské prostředí, které mohou do značné míry mít vliv jak na již existující podniky, tak i na počet podniků nově vznikajících. Velká pozornost bude věnována předpokladům vzniku byrokracie a korupce, a také zvláštní roli státu v přechodných ekonomikách.

Tato práce se zabývá příkladem zemí Varšavské smlouvy (s výjimkou Svazu Sovětských Socialistických Republik a Německé Demokratické republiky) a zemí, které byly součástí bývalé Jugoslávie. Diplomová práce analyzuje empirická data od roku 2000 do roku 2017.

Práce skládá se ze dvou hlavních částí: teoretické a praktické. První část je zaměřena na zdůvodnění významu podnikání pro rozvoj zemí a na otázky spojené s vlivem existence soukromých podniků na ekonomický rozvoj a blahobyt zkoumaných zemí. Pak jsou definovány nejdůležitější podmínky pro fungování podniku od jeho začátku, to znamená od fáze oficiální registrace podniku. Na základě historického kontextu jsou označeny charakteristické rysy podnikatelského prostředí, které mohly být významně ovlivněny komunistickým režimem. Druhá část obsahuje empirický výzkum, jehož cílem je definovat nejdůležitější podmínky pro podnikatele při založení podniku a pak v době jeho fungování. Pomocí regresních modelů jsou vysvětleny zjištěné souvislosti a zpracována doporučení pro udržení rozvoje podnikání ve specifických podmínkách, jež se v postkomunistických zemích nacházejí.

Přínosem práce jsou zjištění o vztazích mezi vlastnostmi podnikatelského prostředí a počtem podnikatelů v jednotlivých zemích. Důraz je kladen na institucionální, politické a právní charakteristiky podnikatelského prostředí, to znamená, že výsledky práce mohou být použity pro změnu postoje státu k podnikání, jeho podpoře a rozvoji podnikatelské aktivity.

Teoretická část

Teoretická část je založena na předchozích empirických a teoretických studiích zahraničních vědců, kteří zkoumali podmínky a zákonitosti práce podnikatelů po celém světě, včetně různých historických kontextů. V první části je definován pojem „podnikání“ a označena jeho role v hospodářském cyklu vývoje země. V další části jsou zvýrazněny nejdůležitější charakteristiky podnikatelského prostředí, které mají dopad na podnikatele, bez ohledu na zemi, v níž podnikatel funguje. Tato část popisuje základní institucionální a politické charakteristiky podnikatelského prostředí. Závěrečná část obsahuje prvky historického kontextu postsovětských zemí, připravuje základ pro empirický výzkum.

1 Role podnikání v ekonomickém rozvoji země

1.1 Definice podnikání

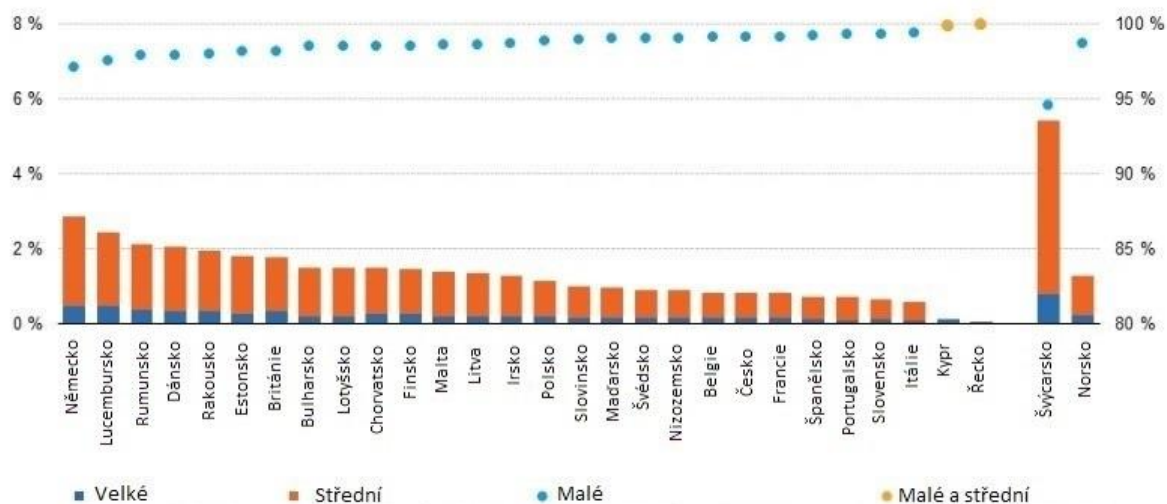
Podnikání je velmi komplexní koncept, jehož definice může být dána z hlediska ekonomiky, sociologie, a dokonce i psychologie. Definice pojmu podnikání bude provedena na základě cílů této diplomové práce, která je věnována analýze fenoménu podnikání ve střední a východní Evropě, a proto tento termín bude omezen podle Evropského práva.

Podle Evropského práva se podnikem rozumí každý subjekt vykonávající hospodářskou činnost, bez ohledu na jeho právní formu. „*K těmto subjektům patří zejména osoby samostatně výdělečně činné a rodinné podniky vykonávající řemeslné či jiné činnosti a obchodní společnosti nebo sdružení, která běžně vykonávají hospodářskou činnost*“ (Nařízení komise (ES) č. 800/2008, 2008).

V následující části práce bude označen vliv podnikatelské činnosti na zvýšení úrovně hospodářského rozvoje země, včetně významu roli malých a středních podniků v dnešních ekonomických podmínkách. Za účelem vysvětlení pojmu níže je uvedena definice Evropské Unie: „*Kategorie mikropodniků a malých a středních podniků je složena z podniků, které zaměstnávají méně než 250 osob a jejichž roční obrát nepřesahuje 50 milionů EUR, a/nebo jejichž bilanční suma roční rozvahy nepřesahuje 43 milionů EUR*“ (Shrnutí právních předpisů EU, 2018). Tato definice v první řadě pomáhá při uplatňování programů podpory a výzkumu podnikání, pro správně použití stejných přístupů k podnikům s podobnými charakteristikami.

Na následujícím obrázku je uvedeno rozdělení počtu podniků podle velikosti (Entrepreneurship – statistical indicators, 2018).

Obrázek 1: Rozdělení počtu podniků podle velikosti

Zdroj: Eurostat (Entrepreneurship – statistical indicators, 2018)

Důležitým faktem potvrzujícím význam této diplomové práce je statistika Evropské komise, která říká, že devět z deseti podniků patří do kategorie malých a středních a vytvářejí dvě ze tří pracovních míst (Shrnutí právních předpisů EU, 2018). To znamená, že nejen velké korporace, ale i menší podniky mohou ovlivnit blahobyt země.

1.2 Podnikání jako determinanta bohatství státu

Nicméně, definovat, a co je nejdůležitější, změřit takový komplexní pojem jako podnikatelská aktivita není snadné. Jeden z nejúčinnějších a nejpoužitelnějších způsobů, jak určit podnikatelskou aktivitu, našli v rámci Mezinárodního výzkumu podnikatelské aktivity Global Entrepreneurship Monitor (GEM, 2017).

Pomocí dvou specifických ukazatelů „Procento dospělé populace ve věku od 18 do 64 let, které se nachází v procesu založení podnikání (rodící se podnikatel) nebo vlastník-manažer nového podniku, který je méně než 42 měsíců v provozu (Total Early-Stage entrepreneurial activity (TEA))“ a „Procento dospělé populace ve věku od 18 do 64 let, které v současné době je

vlastníkem-manažerem vytvořeného jim podniku, provozuje fungující podnik, který vyplácí mzdu nebo jiné platby po více než 42 měsíců (Established Ownership Rate (EBOR)“, GEM poskytují základy pro výzkum vlivu podnikání na bohatství zemí pro odborníky po celém světě. Tyto a další ukazatele určující podnikatelskou aktivitu budou důkladně popsány v empirické části jako proměnné v rámci modelu.

Potvrzením důležitosti problematiky podnikání v dnešní ekonomice je velké množství výzkumů po celém světě. V nedávných studiích míra podnikatelské aktivity je považována za jednu ze zásadních determinant hospodářského rozvoje (Bjørnskov a Foss, 2016; Brixiova, 2011; Carlsson a kol., 2010; Prieger a kol., 2016). Jednou z nejdůležitějších postav, která přispívá na studium podnikání, je Roy Thurik. Podle jeho výzkumu „Entrepreneurship, small business and economic growth“ podnikání je jednoznačně považováno za motor ekonomického růstu, konkurenceschopnosti a vytváření pracovních míst (Thurik a kol., 2004; Brixiova, 2011).

Studie provedené v Americe, například Hafer (2013), pomocí Kaufmanova Indexu podnikatelské aktivity také potvrzují stabilní pozitivní vztah mezi podnikáním a hospodářským růstem. Další rozsáhlý výzkum ve třiceti šesti zemích, nacházejících se na různých úrovních hospodářského rozvoje ukázal, že pozitivní vliv podnikatelské aktivity na hospodářský růst existuje v zemích s přechodovými ekonomikami a také v rozvinutých zemích (Stam a van Stel, 2011). Studie provedené v Evropě prokázaly pozitivní vztah mezi HDP na obyvatele a mírou registrovaných podniků ve 14 krajích České republiky v období let 1995-2013 (Dvouletý a Mareš, 2016).

Bjørnskov (2016) také potvrzuje pozitivní dopad podnikatelské činnosti na hospodářský rozvoj, ale zdůrazňuje, že podniky existují v rámci konkrétního institucionálního kontextu, který musí podporovat podnikatele. Hlubší studie však ukázaly, že růst podnikání skutečně může způsobit hospodářský růst, účinek ale závisí na počtu podnikatelů již přítomných v ekonomice, například Hartog a kol. (2010). To ukazuje na vzájemnou závislost mezi podnikatelskou aktivitou a úrovní blahobytu a rozvoje země.

Jedním z nejdůležitějších faktorů ovlivňujícím úspěch malých a středních podniků podle van Stel a kol. (2005) je nedostatek velkých podniků. Malé a střední podniky mohou působit jako dodavatelé velkých podniků, poskytovat jim služby nebo suroviny pro výrobu. Tím se uskutečňuje interakce mezi subjekty ekonomiky a zajišťuje se hospodářský růst.

Acs (1992, 1993) a Carlsson (1992) zdůvodnili význam malých a středních podniků v rámci změn světové ekonomiky. Tři velké změny mohou být označeny jako příčiny pro rozvoj středních a malých podniku (1) zesílení globální konkurence, (2) vysoká míra nejistoty, (3)

fragmentace trhu v důsledku rostoucí poptávky po diferencovaných produktech. Na základě zkoumání politického kontextu rozvoje podnikání Audretsch a van Thurik (2000) předpověděli, že nová znalostní ekonomika mění směr z velkých korporací na menší podniky. Právě tyto firmy se často stávají zdrojem inovativních řešení a jako důsledek technologických změn (Acs a Audretsch, 2003).

Dříve ale existoval jiný názor: během poválečného období, v 60-70 letech hrály malé a střední podniky jinou roli v ekonomice, rozhodně méně významnou než velké korporace, z úhlu pohledu ekonomické efektivity. Malé a střední podniky poskytovaly pracovní místa a také představovaly určitou politickou stabilitu pro obyvatele. Vědci jako Schumpeter (1942) a Chandler (1977) však byli přesvědčeni, že budoucnost bude ovlivněna velkými korporacemi a malé firmy budou krachovat v rámci tvrdé konkurence.

Někteří autoři zjistili, že podnikatelská aktivita se může lišit podle úrovně hospodářského rozvoje států. Na základě jejich výzkumu má podnikání pozitivní dopad na hospodářský růst ve vysoce rozvinutých státech, opačný negativní efekt byl zaznamenán v rozvojových zemích (van Stel a kol., 2005; Wennekers a kol., 2005). Adusei (2016) na základě studia v afrických zemích potvrdil pozitivní dopad na podnikání včetně rozvojových zemí. Autor použil pro vyjádření podnikatelské aktivity jiný ukazatel na rozdíl od van Stel a kol. (2005), kteří zanalyzovali podnikatelskou aktivitu podle Mezinárodního výzkumu podnikatelské aktivity Global Entrepreneurship Monitor (GEM). Kritika pozitivního vlivu podnikatelské aktivity na bohatství státu v zemích s rozvíjejícími se ekonomikami je založena na předpokladu existence tzv. replikačních podniků. Jiné výzkumy rozvojových zemí podpořily hypotézu o negativním vlivu podnikání na regionální rozvoj v rozvojových zemích, např. Dvouletý a kol. (2018). Baumol (1990) odhalil, že k hospodářskému růstu jsou nutné inovační podnikatelé, nikoliv replikační. Výše uvedená teoretická východiska vedou k otázce interakce státu a podniků.

2 Role státu při formování a vývoji podnikatelského prostředí

Podniky, domácnosti a stát jsou základními ekonomickými subjekty, které jsou navzájem propojeny na různých úrovních. Stát ovlivňuje podnik v podstatě vytvářením podmínek pro fungování podniku, které charakterizují především kvalitu podnikatelského prostředí. Stát začíná ovlivňovat podnikatelskou aktivitu ještě před oficiálním otevřením podniku, protože to, jak podnikání je vnímáno ve společnosti, jaké jsou v tomto státě podmínky pro jeho podporu a rozvoj, má přímý vliv na potenciální podnikatele, a může být rozhodujícím faktorem pro ty, kteří mají jenom první myšlenky o založení svého vlastního podniku. Pak ve fázi registraci společnosti stát řídí všechny kroky tohoto procesu: registruje nové podniky a upravuje hodně aspektů z hlediska práva, například proces získávání licence k výkonu činnosti, minimální výši požadovaného kapitálu. Další činnost podniku, jeho podpora a částečně rozvoj také závisí na státu, a přijatých v něm právních a obchodních normách.

V této části prací je nejprve vymezen koncept podnikatelského prostředí a faktorů vnějšího prostředí, přes které stát může mít vliv na podnikatele přímo a nepřímo. Také je uvedena analýza předchozích studií, které jsou věnovány otázce vzájemné závislosti státu a podniku.

2.1 Definice podnikatelského prostředí a vnějších faktorů ovlivňujících podnik

Na jednu stranu, analýza vlivu faktorů vnějšího prostředí je nezbytná pro samotné podniky. Udržitelnost závisí na vnějších a vnitřních faktorech ovlivňujících podnik, například na charakteru jeho činnosti, dostupnosti zdrojů, způsobech financování. V této práci je řešena problematika vlivu vnějšího prostředí, která zahrnuje síly a instituce, s kterými se podnik setká ve své operativní nebo strategické činnosti: ekonomické prostředí, legislativní rámec, úroveň technologií, konkurence. Vnější prostředí není nikdy stabilní, proto podnik musí umět reagovat na tyto změny. To je důvod, proč analyzujeme především reakce podnikatele na působení vnějšího prostředí. Takové pochopení podstaty udržitelnosti odhaluje její ekonomický smysl a ukazuje na úzkou souvislost mezi podnikatelskou aktivitou a vnějším prostředím. Analýza stavu vnějšího prostředí a činnosti podniku je základem pro zajištění jeho udržitelnosti. Systematická analýza a hodnocení kontrolovatelných a nekontrolovatelných faktorů umožňují získat potřebné informace, identifikovat silné a slabé stránky podniku a také příležitosti a rizika, spojená s jeho vnějším prostředím. Na druhou stranu, jak bylo zdůrazněno v první části práce,

stát by měl pochopit důležitost role podnikání v blahobytu země a vytvořit kvalitní podnikatelské prostředí pro zvýšení podnikatelské aktivity.

V této práci pod pojmem "podnikatelské prostředí" chápeme celý souhrn vnějších faktorů, které mají přímý nebo nepřímý vliv na podnik (Kotler a Keller, 2007). Je zřejmé, že neexistuje jednotná klasifikace vnějších faktorů ovlivňujících podnik. V této práci bude k pochopení hlavních faktorů ovlivňujících podnik uveden model určující faktory vnějšího prostředí podle Kotler a Keller, 2007.

Podle Kotler a Keller, 2007 identifikace hlavních sil, ovlivňujících podnik ze strany vnějšího prostředí, je důležitou otázkou v rychle se měnícím globálním prostředí. Základní síly ovlivňující podnik jsou: demografické, ekonomické, společensko-kulturní, přírodní, technologické a politicko-právní.

1. **Demografické prostředí.** Tedy podnikatele by mohly zajímat velikost populace a populační růst ve velkých městech, oblastech, státech, věkové rozložení a etnická směs, úroveň vzdělání, zvyklosti a charakteristické rysy obyvatelstva.
2. **Společensko-kulturní prostředí:** ovlivňují tedy podnik změny kulturních hodnot v průběhu času a existence subkultur.
3. **Přírodní prostředí:** Do určité míry ovlivňují podnikatele právní předpisy zaměřené na snížení znečištění způsobeného průmyslem, nedostatek surovin a jako důsledek jejich vysoká cena. Ekologické a environmentální faktory mohou mít vliv na podnik, například pokud jde o regulaci znečišťování životního prostředí. Zvýšené ekologické nároky se mohou stát pro některé podniky hrozbou.
4. **Technologické prostředí:** zvyšující se tempo změn, rostoucí příležitosti pro inovace a zvýšená regulace technologických změn mají význam pro podnikatele. V rámci politicko-právního prostředí nepochybně ovlivňuje podnik legislativa.
5. **Sociální faktory:** velký význam pro podnik má jeho sociální okolí. Sociální segment úzce souvisí s demografickým, politickým a etickým segmentem okolního prostředí.
6. Pokud jde o **ekonomické prostředí**, určitý vliv má kupní síla obyvatelstva a úvěrové možnosti. Je třeba poznamenat, že ekonomické faktory zahrnují také přístup k finančním prostředkům, mohou to být veřejné prostředky, například podpora členských států Evropské Unie, nebo soukromé, jako jsou úvěry v komerčních bankách.
7. **Politické faktory** a jejich vliv na podmínky fungování konkrétního podniku se projevují obvykle prostřednictvím dalších faktorů, zejména ekonomických, které vytvářejí rámec pro podnikatele. Celkově politická situace může mít vliv na další faktory vnějšího

prostředí: sociální, právní, ekologické. Největší "politický impuls" dostává právní prostředí. Právní předpisy upravují podnikání na různých úrovních, mohou to být, například, pracovněprávní předpisy, daňové zákony, zákon o ochraně spotřebitelů. Silný vliv na podnikatele, může mít jak politika státu, tak regionální a městská politika.

Tato práce je věnována zemím střední a východní Evropy, proto bude zmíněn vliv Evropské unie na ekonomickou situaci v zemích, které se staly její součástí v průběhu posledních třiceti let. Legislativní rámec také určují podmínky pro otevření podniku, v rámci několika výzkumu jako nejdůležitější byla zvolena následující kritéria: počet procedur nutných pro oficiální založení podniku, náklady na otevření podniku, počet dnů potřebných k založení, minimální výše základního kapitálu (Dreher a Gassebner, 2011; van Stel, Storey a Thurik, 2007). Jednoznačným a důležitým výstupem analýzy předchozích studií je to, že tyto překážky ve fázi otevírání podniku mohou skutečně mít negativní vliv na podnikatelskou činnost. Požadavek výši minimálního kapitálu přiznán jedním z nejsilnějších argumentů ovlivňujících potenciální podnikatele.

Důležitým politickým faktorem je politická stabilita. Politická stabilita určuje důležitý parametr pro rozvoj země, to je investiční atraktivita. Pro investory dlouhodobá politická stabilita, přispívající k hospodářskému růstu, může být rozhodujícím faktorem při investičním rozhodování. Nepochybně, prostředí nemůže být statické, stejně jako každý systém prochází změnami, na něj také má vliv velké množství faktorů. Včasná a adekvátní reakce podniku na změny ve vnějším prostředí hraje velkou roli v životaschopnosti podniku. Pro udržitelnost podnik musí umět reagovat i na faktory, které sám nemůže přímo kontrolovat nebo změnit. Navíc, úspěšný podnik by měl nejen rychle reagovat na změny, ale také být schopen předvídat změny v dlouhodobém časovém horizontu, pro učinění většiny rozhodnutí podnikatel musí počítat se svým okolím, v rámci kterého jeho podnik funguje.

Je těžké popřít význam velkých korporací a jejich vliv na prosperitu regionu, v této práci pozornost je ale zaměřena také na nově otevřené podniky, které mají méně finančních a lidských zdrojů pro odpor vlivu vnějších faktorů, a proto mohou reagovat citlivěji.

Na základě toho lze vyznačit následující důležité skupiny faktorů podnikatelského prostředí:

- politické a právní faktory
- ekonomické faktory
- společensko-kulturní faktory
- technologické faktory
- přírodní faktory

2.2 Nejdůležitější faktory ovlivňující podnikatelskou aktivitu ze strany státu

Účelem této části práce je definovat faktory ovlivňující podnikatelské prostředí a přispívající ke zvýšení podnikatelské aktivity z makroekonomického hlediska. Podnikání je významným fenoménem hospodářství, protože stimuluje hospodářský růst a snižuje nezaměstnanost.

V této práci se používá také definice Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD): „*Podnikatelská činnost – to je činnost člověka, zaměřená na vytváření hodnoty prostřednictvím vytvoření nebo rozšíření ekonomické aktivity přes identifikaci a využívání nových produktů, procesů nebo trhů. Podnikání je jev spojený s podnikatelskou činností*“ (Ahmad a Seymour, 2008). Nicméně, tento jev nemusí vždy plnit uvedené funkce bezpodmínečně. V některých ekonomikách značně přispívá k hospodářskému růstu, zatímco v jiných jeho potenciál v určitých podmínkách je velmi nízký. Jak uvedl Baumol (1990) podnikatelské činnosti, mohou být produktivní, neproduktivní či dokonce destruktivní, v závislosti na institucionálním prostředí národního hospodářství.

Formální a neformální instituce stimulují podnikatelský potenciál a formují chování podnikatelů. Tento koncept byl také potvrzen ve výzkumu De Soto (1989), který prokázal, že nedokonalé instituce by mohly být hlavním faktorem, který nutí podnikatele pracovat v oblasti šedé ekonomiky. To znamená, že institucionální prostředí ovlivňuje nejen produktivitu obchodní činnosti, ale i počet legálních podnikatelů. Institucionální rámec by měl stanovit podmínky pro podnikatelskou činnost, což by zase mohlo urychlit hospodářský růst. Na druhou stranu, v případě, že institucionální rámec vede k neproduktivní struktuře podnikatelské činnosti, vliv na hospodářský růst by mohl být neutrální, nebo dokonce negativní. Význam institucionálního kontextu pro určení role podnikání zdůraznil také Naudé (2011) a Hartog a kol. (2010).

Diskuse o roli podnikání v rozvoji ekonomiky, jak bylo uvedeno v první kapitole, se často týkají rozdělení účinků v rozvinutých a rozvojových zemích. Adusei (2016) potvrdil, že vláda je významným faktorem určujícím tempo hospodářského růstu i v rozvojových státech. Podnikatelská aktivita je zásadním způsobem ovlivněna hospodářským a sociálně-kulturním systémem ve kterém působí podnikatele, například Krueger a kol. (2000), Stenholm a kol. (2013). Podle konceptu Baumol (1990), prostředí ovlivňuje nejen kvantitativní aspekt podnikatelské činnosti, ale především její kvalitativní rozdělení, to potvrdil Sobel (2008). Produktivní podnikání je základním zdrojem hospodářského růstu a vytváření bohatství (Sobel, 2008).

Podnikání je chápáno jako reakce na institucionální rámec (Amoros, 2009). To znamená, že teorie institucí nabízí vhodnou základnu k pochopení koncepce podnikatelského prostředí. Institucionální rámec by proto měl mít vliv na ekonomické výsledky z pohledu produktivity.

Odborníci (Robson a Obeng, 2008) označují faktory, které přispívají k negativnímu vlivu podnikatelské činnosti v méně vyspělých státech. Patří mezi ně například: špatná infrastruktura, nedostatek lidského a finančního kapitálu, nevhodné obchodní politiky, špatné řízení lidských zdrojů a nefunkční vládní politika. Hospodářský růst a kvalita institucí jsou vysoce vzájemně závislé na makro úrovni (Aixala a Fabro, 2008).

Hare (2001) potvrdil, že institucionální prostředí má vliv na chování podniků na různých úrovních, změny v jejich chování mohou vést ke změnám ve výsledcích hospodaření. Například, Broadman a kol. (2004) zjistili, že hospodářský růst v rozvíjejících se ekonomikách východní Evropy byl omezen z důvodů absence efektivních tržních institucí a pravidel ochrany vlastnických práv. Tyto argumenty zdůrazňují význam politických úsilí při vytváření příznivého prostředí pro produktivní podnikatelskou činnost.

Vznik jak formálních, tak neformálních institucí probíhá na základě sociálních a kulturních hodnot přijatých ve společnosti a ekonomických podmínek, které jsou definovány historickým kontextem a liší se v každé zemi nebo regionu. Kasseeah (2016) ve svém výzkumu odhalila, že podnikatelská aktivita je důležitým faktorem přispívajícím k rychlosti rozvoje ekonomiky. Finanční rozvoj, tedy především trh kapitálu v podobě finančních statků, velmi přispívá k rychlejšímu růstu bohatství země, jelikož firmy mají dostupnější cizí zdroje financování. Z výsledků studie vyplývá, že vláda by měla umožnit co nejjednodušší založení podnikání, nezátížené přílišnou byrokracií a regulací. Jednou z cest je usnadňování založení podnikání, indikátorem tedy je, kolik dní trvá oficiální založení podniku.

Význam rozvoje finančních institucí zdůrazňuje také studie Acs a Szerb (2007). Robson a Obeng (2008) a Altenburg a Lütkenhorst (2015) totiž zmiňují jako problémy rozvojových ekonomik snižující podnikatelskou aktivitu nedokonalosti finančního systému (obtížný přístup ke kapitálu), špatné podnikatelské infrastruktury, vysokou úroveň korupce, nepříznivé obchodní politiky, neefektivní státní politiky a slabé řízení lidských zdrojů. Vysoké daně a problematický přístup k dalším zdrojům financování může ztížit činnost podnikatele (Henrekson, 2005).

Ve studiích věnovaných analýze faktorů, které snižují podnikatelskou činnost lze narazit na pojem "nepřátelské prostředí", který znamená souhrn institucionálních faktorů, které brání

prosperitě podnikání. Podle Raeesi a kol. (2013) většina překážek pro podnikání pocházejí z nepříznivého a nepřátelského podnikatelského prostředí.

Státní správa nejenom vytváří prostředí pro podnikatele, ale také reguluje činnost ve všech fázích životního cyklu podniku. Podle mnoha studií první fáze se ukazuje jako nejdůležitější, v první fázi probíhá oficiální registrace a otevření podniku. Půdu pro analýzu tohoto aspektu poskytl Index snadnosti podnikání, jež byl vytvořen Světovou bankou (Doing Business, 2018). Index snadnosti podnikání zahrnuje několik složek, včetně skupiny indexů, která charakterizuje snadnost založení podnikání: čas, náklady a požadovaný minimální základní kapitál. Podrobný popis indexu je v kapitole 4.1.1 Proměnné.

Podle van Stel a kol. (2007) největší negativní vliv mají výše základního kapitálu a regulace na trhu práce. Nepodařilo se prokázat vliv nákladů na založení podniku a počtu kroků pro založení. Minimální výše základního kapitálu rozhodne může být překážkou pro potenciálního podnikatele, protože je těžké to překonat a otevření podniku je proces, který vyžaduje velké množství nákladů. Trh práce a jeho regulace také má velký vliv, zaměstnavatel musí mít flexibilitu při přijímání a propouštění zaměstnanců. Podle Klapper a kol. (2018) regulační překážky vstupu na trh pro nové podniky nemají žádný nepříznivý (negativní) vliv ve zkorumpovaných zemích, a naopak mají negativní vliv v méně zkorumpovaných, to znamená, že korupce má pozitivní vliv na rozvoj podnikání. Důležité je, že vysoká míra regulace a velký počet procedur potřebných pro založení podniku určité brání vstupu nových podnikatelů, ale to záleží na odvětví.

V dalším výzkumu 85 zemí, byly použity následující proměnné: počet kroků, doba a náklady potřebné pro legální založení podniku. Tento výzkum uvedl, že oficiální náklady vstupu jsou velmi vysoké ve většině zanalyzovaných států, země s vysokou úrovní regulace, to znamená s velkým počtem procedur a velkými náklady vstupu, mají vyšší úroveň korupce a větší sektor neoficiální šedé ekonomiky, a zároveň nižší kvalitu veřejných služeb. Země s více demokratickými vládami mají méně regulovaný vstup na trh (Djankov a kol., 2006).

Důležitou otázkou při analýze podnikatelské aktivity je způsob její měření. Většina výzkumníků využívá data GEM (Mezinárodní výzkum podnikatelské aktivity), ale velmi těžko měřitelným zůstává sektor šedé ekonomiky. To přispívá k tomu, že vědci se snaží najít příčiny a analyzovat tento jev. Je třeba poznamenat, že v této práci budou analyzovány pouze oficiálně registrované podniky. Capelleras a kol. (2008) ve svém výzkumu si kladou za cíl porovnat velikost startupů a následný růst ve dvou výrazně rozdílných ekonomikách, ve Velké Británii, která nemá hodně regulaci a Španělsku, které je vysoce regulováno. Existují dva názory: podle

Djankov a kol. (2006) nadměrná regulace brání otevření a růstu startupů, jako důsledek menší počet nových firem, více z nich budou úspěšné, ale budou růst pomaleji. Druhé hledisko, že předpisy a úroveň regulace nemají vliv na rozsah podnikání, podle výzkumu Baumolu, který zkoumal rozdíl mezi formálním a neformálním kontexty, v silně regulované ekonomice je více podnikatelů, ale nejsou registrováni oficiálně. Ještě jeden argument potvrzující, že překážky vstupu mohou odradit od podnikání, prohlašován ve studii věnované omezením podnikání (Fogel a kol. 2009).

Korupce je často také označena jako důležitý faktor ovlivňující rozvoj malých a středních podniků. Podle definice společnosti Transparency International korupce je "*zneužívání svěřené moci pro osobní zisk*". Korupce může být kvalifikována jako velká, mělká a politická, v závislosti na počtu ztracených peněz a sektoru, ve kterém se to děje. Politická korupce představuje manipulaci politikou, institucemi a pravidly postupu při přidělování zdrojů a financování ze strany tvůrců politických rozhodnutí, kteří zneužívají své postavení pro zachování své moci, postavení a bohatství (Transparency International, 2018).

Jako každý ekonomický fenomén korupce vyvolává rozporuplné názory mezi vědci. Významný výzkum provedli Axel Dreher a Martin Gassebner, které zanalyzovali 43 zemí, v letech 2003-2005. Hlavní otázka je jak a do jaké míry je podnikání závislé na regulaci ze strany státu a korupci. Podle jejich výzkumu větší počet kroků pro založení podniku a výše minimálního kapitálu jsou nejvýznamnějšími faktory. Také došli k závěru, že korupce snižuje negativní dopad zbytečně regulace ve vysoce regulované ekonomice, ale ne vždy. Pozitivní dopad nadbytečně regulace spočíval v tom, že bariéry vstupu blokují vstup firem, které mohou potenciálně selhat. Swaleheen a Stansela (2007) zjistili, že korupce může zvýšit hospodářský růst v případě, že úroveň ekonomické svobody je vysoká.

Výzkumy Méon a Sekkat (2005) a Méon a Weill (2010) zdůrazňují pozitivní význam korupce v procesu vývoje ekonomiky. Korupce pomáhá překonávat překážky pro podnikatele, které fungují v podmínkách nadbytečně regulovaných ekonomik. Nicméně, spousta výzkumů tuto hypotézu nepotvrzuje, potvrzuje naopak všeobecné přijaté mínění o tom, že korupce poškozuje normální vývoj ekonomických systémů a vazeb uvnitř těchto systémů. Podle Dutta a Sobel (2016) korupce nikdy nezlepšuje rozvoj podnikání; jen snižuje negativní dopad, v případě špatných podmínek pro podnikání, to ale není řešení problému špatného podnikatelského prostředí v dlouhodobém horizontu. Ve většině výzkumů vlivu korupce a ekonomického růstu převažuje negativní dopad na rozvoj podnikatelské aktivity (Mauro, 1995; Mauro, 2004; Aidis a kol., 2012).

Je třeba poznamenat, že podle výsledků studie Méon a Sekkat (2005) korupce také ne vždy má pozitivní význam pro hospodářství, ale pouze tehdy, kdy existují nadměrné regulace a nadměrné množství procedur pro podnikatele. Podle Méon a Weill (2010), korupce snižuje celkovou účinnost v zemích, kde instituce jsou efektivní, ale zvyšuje účinnost tam, kde instituce jsou neefektivní. Anochin a Schulze (2009) našli empirické důkazy, že lepší kontrola korupce je spojena s vyšší mírou inovací a podnikání, jelikož to zvyšuje důvěru v politické a tržní institucích. Je důležité, že korupce nejen má negativní dopad na rozvoj podnikatelů, ale také dokáže měnit strukturu alokace zdrojů. Tento zásadní závěr potvrdili ve svém výzkumu Boudreaux a kol. (2018)

Podle Estrin a kol. (2013) korupce představuje zavedenou model neformálních norem chování a je důležitým neformálním institutem v přechodných ekonomikách, který ovlivňuje podnikatele, především v situaci, kdy peněžní prostředky jsou zaslány na úplatky, a ne na investice do strategického rozvoje společnosti. Pojem korupce úzce souvisí s pojmem ekonomické svobody. Míra ekonomické svobody má velký význam, velmi to ale závisí na institucionálním kontextu (Dempster a Isaacs, 2017).

Pod pojmem ekonomická svoboda v této práci představujeme, že *“ekonomická svoboda je základní právo každého člověka ovládat své práce a osobní vlastnictví. V ekonomicky svobodné společnosti lidé mohou pracovat, vyrábět, spotřebovávat a investovat. V ekonomicky svobodných společnostech vlády umožňují práci, kapitálu a zboží volně pohybovat a netlačí či neomezují svobodu nad rámec té míry, která je nezbytná k ochraně a udržení svobody samotné“* (The Heritage Foundation, 2019).

Výše uvedené faktory ve větší či menší míře mají vliv na rozvoj podnikání, některé faktory mají protichůdné hodnoty a závisí na dalších podmínkách. Je jednoznačné, že slabý vývoj sociálních a ekonomických institucí přispívá ke zpomalení rozvoje podnikání a snížení počtu podnikatelů. Zatímco podnikání je výsledkem kreativity a dovednosti jednotlivců (skupin, jednotlivců), vláda je klíčovým faktorem, který určuje vnější podmínky, za kterých podnikání probíhá, celkově tyto faktory určují kvalitu podnikatelského prostředí (Smallbone a Welter, 2008).

Na jednu stranu podnikatelské prostředí má vliv na podnik, na druhou stranu může podnik také ovlivňovat své prostředí, ale rozhodně mnohem méně, a to lobbováním jakýchkoliv změn nebo prosazováním nápadů. Státní politika by měla snížit bariéry vstupu pro podnikání, podporovat mobilitu zdrojů a stimulovat konkurenci (Thurik a kol., 2013).

Pro shrnutí této kapitoly, identifikujeme hlavní faktory vnějšího prostředí podniku, které mají vliv na jeho fungování:

- nedokonalosti finančního systému (obtížný přístup ke kapitálu)
- špatná podnikatelská infrastruktura a nefunkční vládní politika (daňové zatížení, absence efektivních tržních institucí a pravidel ochrany vlastnických práv)
- trh práce a jeho regulace: nedostatek lidského kapitálu, nevhodné řízení lidských zdrojů
- obtížnost založení podnikání (vysoké náklady na založení podniku, počet kroků pro založení, minimální výše základního kapitálu)
- byrokracie a korupce

Je třeba poznamenat, že dopad na podnik mají jak formální, tak neformální instituce. Formální instituce představují jasně definované rámce a pravidla, která jsou stanovena zákonem a regulována státem. Na základě toho k nim můžeme přičíst regulaci vstupu nových podnikatelů, finanční systém, regulace trhu práce apod. Neformální instituce jsou součástí kultury a zahrnují zvyky a normy chování, často odrážejí, jak formální instituce fungují v praxi, například korupce (Krasniqi a Desai, 2016). Podle Williamson (2000) změny neformálních institucí vyžadují mnohem více času než formálních.

3 Socialistický režim a podnikání

V této kapitole jsou popsány základní charakteristiky socialistického režimu, klíčové události, které nastaly v poválečném období až do začátku jednadvacátého století v zemích střední a východní Evropy a jejich důsledky pro ekonomiku těchto států. Díky svým metodám a téměř vojenskému režimu komunismus zůstal vládnoucím režimem v průběhu desítek let v patnácti zemích světa, je jedním z významných historických fenoménů. Takové dlouhé období moci a široké geografické pokrytí rozhodně měly důsledky pro formování současného podnikatelského prostředí. V této práci zkoumám charakteristické rysy tohoto politického režimu a možné důsledky pro přechodové ekonomiky, to znamená ty, které přešly od centrálně plánovaného systému k tržní ekonomice. Na začátku jsou uvedeny důležité vlastnosti režimu a jeho vliv na ekonomické prostředí, ve druhé části je popsána fáze transformace ekonomiky v zemích střední a východní Evropy, závěrečná část se zaměřuje na důsledky, ovlivňující podnikatelské prostředí v současnosti.

3.1 Komunismus ve střední a východní Evropě

3.1.1 Předpoklady vzniku a základní charakteristiky komunistického režimu

Své kořeny komunismus bere z doktríny socialismu, i když v určitém časovém období zástupci těchto politických modelů byli v rozporu. Ale Marx a Engels spojili tyto pojmy, podle jejich mínění socialismus je začátkem komunismu, základem obou konceptů je myšlenka rovnosti ve společnosti. Moderní komunismus vznikl v polovině devatenáctého století, s komunismem je dnes spojována především teorie K. Marxe a B. Engelse a známý „Manifest Komunistické strany“ (Marx a Engels, 1948), který vyšel 21 února roku 1848, v němž autoři deklarují cíle, úkoly a metody komunistických organizací a politických stran. Podle práce „Program komunismu“ základní pravidla fungování ekonomiky jsou: omezení soukromého vlastnictví, postupné vyvlastnění statkářů a průmyslníků, organizace práce nebo zaměstnání proletářů na veřejně vlastněných továrnách a pozemků, centralizace peněz a úvěru pod kontrolou státu prostřednictvím národní banky (Engels, 1847).

Socialismus v poválečném období prošel výraznými změnami a měl málo společného s marxismem, a dokonce i leninismem. Základ ekonomického systému tvořila následující pravidla:

1) Ekonomika je pod totální kontrolou státu

- 1.1 Ideologie. Existuje jediná doktrína, úplně dominující, absence jakýchkoliv alternativ.
- 1.2 Nomenklatura. Slovo „nomenklatura“ je možné doslovně přeložit jako "seznam jmen", tento termín se stal synonymem vládnoucích elit, které mají určité výsady.
- 1.3 Všudypřítomná státní byrokracie. Velké množství úřadů a správních organizací, které nemají reálné funkce, cílem jejich existence je kontrola.
- 1.4 Místní správní orgány, zcela podřízené Moskvě. Nedostatek samosprávy na všech úrovních (v rámci podniku, země).

2) Kolektivní vlastnictví výrobních prostředků.

3) Veřejné vlastnictví je zakázáno. Nemovitost a výrobní faktory nepatřili ani státu, ani pracujícím, ale byli majetkem národa. Ve východoevropských zemích byl majetek velmi velkých vlastníků půdy následně vyvlastněn, tato půda byla použita rolníky na počátku

pozemkové reformy. Později země byla převedena kooperativám na dobu neurčitou. Nesocialistická forma vlastnictví ve výrobním sektoru existovala především v zemědělství. Ve dvou zemích, Jugoslávii a Polsku, družstevní zemědělství byly zrušeny téměř od samého počátku, v roce 1953 v Jugoslávii v důsledku odmítnutí sovětského modelu, v roce 1956, v Polsku v důsledku silných protestů. V těchto dvou zemích soukromé zemědělství předtím bylo na více než osmdesát procentech orné půdy. Nicméně, to bylo považováno za ideologicky nepřijatelné. Z tohoto důvodu soukromí farmáři byli vystaveni diskriminaci a omezením v ploše obdělávané plochy a kontraktech s dodavateli zařízení a materiálů.

V jiných zemích střední a východní Evropy rolníky byli oprávněny mít rodinný pozemek pro vlastní potřebu a prodávat své produkty na městských trzích, tzv. „kolchozy“.

Mimo zemědělství někdy zůstal malý soukromý sektor v podobě drobného maloobchodu a řemesel, například v Německé demokratické republice. Ve veřejném sektoru "stínová" nebo nelegální ekonomika se vyvíjela ve všech socialistických zemích, přesně tento jev pak bude silně omezovat přechodový proces.

4) Centrální plánování

4.1 Plán je povinný pro všechny a je základem jakékoliv činnosti, rozhodovací proces je oddělen od výroby.

4.2 Peníze byly považovány za přežitek a symbol kapitalismu. Banka provádí hlavně funkce účetnictví.

Začátek a násilné uplatňování tohoto systému nastal po rozdělení Evropy na dvě části v rámci Jaltské konference, na pozadí nacistické okupace komunisté získali velkou podporu a následovala etapa znárodnování. Tento proces byl dlouhý, ale socialistický model byl velmi hluboce zakořeněn v ekonomických systémech zemí Střední a východní Evropy. Orgány hospodářství byly řízené centrálně. Strategie hospodářského rozvoje prosazovala rozvoj těžkého průmyslu všude, dokonce i v zemích, které měly diverzifikované průmyslové struktury před válkou (Československá socialistická republika a Německá demokratická republika). Totální kontrola byla základem tohoto režimu, přesně to vedlo k brzdění rozvoje systému a všech jeho částí, jakékoliv projevy samo organizace nebo podnikání byly zakázány (Lavigne, 1999).

V komunistických společnostech došlo k odstranění střední a vyšší společenské třídy, které nahradila byrokracie tvořena nomenklaturou. Nebyla podobná typickým středním vrstvám, jež na západě sestávají hlavně z menších nebo větších soukromých vlastníků a podnikatelů. Nova

vládnoucí třída komunistů se nezabývala ani tak tvorbou hospodářských hodnot, jako spíše řízením svého vlastního politického systému (Zeman, 1998).

Klíčové rysy Leninovy, Stalinovy a Trockého teorie byly:

- Plná kontrola státu vládnoucí stranou, s plnou mocí politické iniciativy a rozhodování, vyhrazené pro vnitřní vedení, a nakonec pouze pro vůdce strany;
- Nedostatek jakéhokoli skutečného právního omezení státní moci;
- Monopolní kontrola všech forem sociální organizace;
- Monopolní kontrola nad všemi komunikačními kanály, s právem na zavedení cenzury a formování veřejného mínění (Gros a Steinherr, 2006).

Je těžké si představit režim, který je více nepřátelský vůči podnikání než centrální plánovaná ekonomika východní Evropy. I když sebezaměstnaní ne vždy bylo zcela zakázáno, vždycky ale bylo utiskováno, přes explicitní a implicitní sankce, a také tím, že akumulace kapitálu a pracovních sil byla téměř nemožná ve většině zemí až do roku 1989. Vysoké daně, kontrola cen a mezd, centralizované přidělování klíčových výrobních faktorů (jako je energetika, úvěry, průmyslové materiály) a také nedostatek jiných faktorů v kombinaci s právními a byrokratickým překážkami přispěli k snížení pobídek pro podnikání (Earle a Sakova, 1999). Na následujícím obrázku jsou označeny země, které byly zahrnuty do analýzy v této práci.

Obrázek 2 Postkomunistické země Centrální a Východní Evropy

Zdroj: vlastní zpracování na zaklade výše uvedených zdrojů a mapy Evropy (Politická mapa Evropy, 2017)

3.1.2 Předpoklady změny režimu

Existuje mnoho příčin změny komunistického režimu na demokratický, například, že samotná idea totální kontroly zdůraznila hluboké problémy systému (Smith, 2005). Ale takové významné historické události jako "Pražské Jaro" a převrat v Maďarsku ukázaly, že lidé chtějí demokracii a jsou unaveni z vojenské diktatury.

Je třeba poznamenat zvláštní cestu vývoje Jugoslávie. Komunistická strana vládla v Jugoslávii v průběhu čtyřiceti pěti let, důležité je, že to byla první země, která vstoupila do konfrontace se

SSSR (Svazem sovětských socialistických republik) v roce 1948. Josip Broz Tito vedl politiku nezávislosti komunistické strany Jugoslávie, komunismus nebo „titoismus“ se opravdu lišil od klasické teorie a předpokládal velkou míru samosprávy. Součástí Jugoslávie byly šest států: Chorvatsko, Srbsko, Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Slovinsko, Makedonie (Legters, 1992). Hlavní důvody, které vedly k pádu režimu z hlediska ekonomiky byly následující:

- 1) nízké tempo technického pokroku, na rozdíl od Západní Evropy;
- 2) nízké tempo ekonomického růstu;
- 3) nízká produktivita práce a kapitálu;
- 4) vojenské nahromadění vyžadovalo vysoké náklady;
- 5) zemědělství se nevyvíjelo i přes gigantické investice, a nemohlo poskytnout rentabilitu;
- 6) nízká životní úroveň (Lavigne, 1999).

Problémy v socialistických ekonomikách dosáhly své kritické úrovně na konci 80. let. Klesající světové ceny ropy podkopávaly příjmy Sovětského Svazu z exportu a snižovaly jeho schopnost podporovat jiné země socialistického bloku, rostly rozpočtové deficity. Ekonomika prošla několika důležitými etapami při oslabení režimu, jednou z nich je Perestrojka. Právě toto období reforem předchází úplnému rozpadu Svazu sovětských socialistických republik. V rámci těchto reforem startovalo rozšiřování samostatnosti podniků v zásadách nákladového účetnictví a samofinancování, postupně se oživil soukromý sektor ekonomiky; začala se integrace do světového trhu a snížení počtu odvětvových ministerstev a úřadů (Hill a Löwenhardt, 1991).

3.2 Ekonomika transformace

3.2.1 Reformy ekonomiky

Od roku 1989 po rozpadu Sovětského svazu v mnoha zemích Evropy a Střední Asie došlo k bezprecedentním politickým, ekonomickým a sociálním změnám.

Rozpad bipolárního politického systému v pozdních 80. letech, vznik nezávislých států bývalého sovětského svazu znamenal nutnost transformace jejich ekonomik v kvalitativně jiný stav, který se vyznačuje zásadními změnami ve struktuře výrobních sil společnosti, obsahu lidské činnosti, role státu v mechanismu řízení podnikatelské činnosti. Historické dění v roce 1989 odstartovalo celou radu ekonomických reforem, které určily vývoj střední a východní

Evropy na dalších několik desítek let. Pro nové ekonomické podmínky byla nutná transformace ekonomiky. Přejchod začal v zemích střední a východní Evropy v různé době a měl zcela odlišné scénáře.

Změna celého systému organizace trhu vyžaduje značné reformy, například, vytvořit právní rámec pro podnikatele, zřídit potřebné instituce, regulující činnost podnikatele (pro registrace ochranných známek, licencí, pro registrace samotných podniků), systém kontroly monopolů, daňový systém, bankovní systém, a také provést privatizace státních podniků.

Rozpad Sovětského Svazu a následný přechod k tržní ekonomice proběhl neuvěřitelně rychle, rozsah tohoto procesu ale byl značný. Přechod k tržní ekonomice byl spojen s velkým počtem problémů, jako je například nerovnováhy v ekonomice, nedostatek obchodních vazeb a tržních institucí. Důležitou roli v tomto procesu hrála mezinárodní ekonomická organizace – Mezinárodní měnový fond (IMF), který poskytoval konzultaci a technickou pomoc zemím v procesu transformace, provozoval úvěrování projektů reforem, poskytoval bezplatnou pomoc. Ve zprávě Mezinárodního Měnového Fondu (Roaf a kol., 2014) je zdůrazněno, že důležitým prvkem reformního procesu je vybudování podnikatelského prostředí. Vytváření podmínek pro podnikatele vyžaduje dalekosáhlé právní, administrativní a institucionální reformy. Na začátku přechodu takové podmínky nebyly vytvořeny v žádné ze zemí. Obchodní činnost byla přísně kontrolovaná vládními příkazy a byla řízena podle plánu.

Tržní systém zahrnuje různé formy vlastnictví, existence osobní iniciativy a svobody podnikání, silnou konkurenci, dostupnost hlavních faktorů výroby – splnění těchto požadavků určilo klíčové úkoly přechodných ekonomik.

Přechodné období – to je zvláštní období ve vývoji ekonomiky, kdy jeden systém skončí své působení, a druhy nový systém teprve vzniká. Takže vývoj transformace ekonomiky měl zvláštní charakter, výrazně odlišný od běžného, normálního ekonomického rozvoje. Jelikož v přechodu ekonomiky stále přetrvávají a dost dlouhou dobu fungují staré ekonomické formy a vztahy, při současném výskytu a schválení nových hospodářských forem a vztahů je těžké tento systém řídit. Specifičnost sociálně-ekonomických procesů, počínajících od 90. let a probíhajících v současné době, spočívá v tom, že zásadně se mění principy fungování všech subsystémů ekonomické formace společnosti (státní správa a role státu v ekonomice, sociální oblasti, práva, vlastnictví, struktura ekonomiky). Základní příčinou obtíží, které vznikají při přechodu ekonomiky, je nedostatek znalostí, dovedností, schopností a zkušeností pro efektivní řízení nového systému. Tři hlavní rysy spojené s úspěšnou tržní ekonomikou jsou volné ceny, soukromý kapitál a stabilní měnový systém (Zloch-Christy, 1998).

Reforma cenové struktury je základním kamenem reformy. Ceny by měly být určeny "deficitem", trhem. Pokud ceny zůstávají byrokratické pevné, pak ostatní prvky ekonomické reformy nemají velký smysl. Z technického hlediska je liberalizace cen snadno implementovatelná: vláda jednoduše oznamuje, že od této chvíle mohou všechny domácnosti a podniky nastavit svou cenu. Skutečná obtíž je politická, neboť nevyhnutelnost liberalizace cen zahrnuje přerozdělování příjmů. Aby se zabránilo zasažení nárůstu inflace, uvolnění regulovaných cen a zrušení dotací výrobcům musí být doplněny o měnové a fiskální disciplínu, ale také o vytvoření nového daňového systému (Gros a Steinherr, 2006).

Charakteristickým procesem pro přechodnou ekonomiku je také privatizace, tedy přechod k soukromému vlastnictví. Nejen zákony musí být upraveny tak, aby soukromé vlastnictví bylo ekonomicky životaschopné. Stejně důležitá je otázka implementace. Privatizace (půdy a kapitálu) je tedy nejdůležitější součástí programu přechodného období. Proces přechodu podniků do osobního vlastnictví jistě závisí na mnoha faktorech, například na velikosti podniku nebo úrovně makroekonomické nejistoty (Gros a Steinherr, 2006).

3.2.2 Vstup postkomunistických zemí do Evropské Unie

Program PHARE (Poland and Hungary: Assistance for Restructuring their Economies) byl jedním z předvstupních nástrojů financovaných z Evropské unie na pomoc kandidátským zemím střední a východní Evropy v jejich přípravách na vstup do Evropské Unie. Tento program byl původně vytvořen v průběhu Summitu G7 v roce 1989 jako pomoc Polsku a Maďarsku. V roce 1990 Československo, Bulharsko, Jugoslávie, Rumunsko se připojily k tomuto programu. Program PHARE pokrýval 10 zemí: Česká republika, Estonsko, Maďarsko, Lotyšsko, Litva, Polsko, Slovensko a Slovinsko, Bulharsko a Rumunsko. V rámci tohoto programu byla poskytnuta pomoc v období masivní ekonomické restrukturalizace a politických změn. Až do roku 2000 země Západního Balkánu (Albánie, Bosna a Hercegovina, bývalá Jugoslávská Republika Makedonie) také dostávaly pomoc a poradenství. Základní cíle PHARE byly:

- posílení veřejné správy a institucí pro efektivní fungování v rámci Evropské Unie;
- podpora během přechodného období.

Projekt skončil v roce 2003, kdy většina zemí vstoupila do Evropské unie (The Phare programme EU, 2004).

Některé bývalé socialistické země jako Bulharsko, Maďarsko, Česká republika, Slovensko, Polsko, Rumunsko, Slovinsko, Chorvatsko patří k Evropské unii (EU). Vstup řady bývalých socialistických zemí do Evropské unie během transformačního období přinesl významné důsledky pro jejich rozvoj. Na jedné straně celý evropský trh se otevřel pro místní podniky, spolu s přístupem k finančním zdrojům Evropské unie. Na druhou stranu vysoká konkurence a nutnost splnění specifických podmínek pro vstup zkomplikovaly situaci a žádaly peněžní výdaje. Existují určitá pravidla, které musí dodržovat země pro členství v EU. Pro splnění požadavku bývalé socialistické země musely provést řadu reforem a transformací vnitřních politických a sociálních institucí (Conditions for membership EU, 2016). Ještě několik zemí jsou kandidáty na vstup do EU: Makedonie, Černá Hora, Srbsko. Transformace v těchto zemích pokračuje, a členství v Evropské unie závisí na splnění jimi stanovených podmínek. Například v Albánii musí být přijata opatření proti korupci a organizované trestné činnosti, reformy soudního systému (Candidate Countries EU, 2018).

Změna socialistického režimů výrazně ovlivnila politiku Evropské unie, přechod bývalých socialistických zemí ke kapitalismu znamenal jejich vstup do Evropské unie. V roce 1993 dvanáct zemí-kandidátů začaly proces přípravy na vstup do Evropské unie. V roce 2004 bylo přijato deset; v lednu 2007 se k nim připojilo Bulharsko a Rumunsko. Pád bývalých komunistických režimů a následné transformace jejich politických, ekonomických a sociálních systémů vyžadovali zásadní změny jejich mezinárodních vztahů.

Hlavní skupina zemí střední a východní Evropy (Vyšehradská skupina) se snažila o ekonomickou integraci s Evropskou unií a strategickou bezpečnost v Organizaci Severoatlantické smlouvy (NATO). Celkem tyto země měly několik hlavních důvodů. Za prvé, symbolické odmítnutí sovětskou minulostí. Druhým důvodem byla nutnost zajistit bezpečnost pro případ možného návratu ruské moci a ohrožení ze strany mezinárodního zločinu. "Připojení k demokracii" zajistí mír, jelikož demokracie nemůže bojovat mezi sebou. Za třetí, členství v Evropské unie znamenalo ekonomické výhody: postupné zvýšení velikosti trhu, liberalizace mezinárodního obchodu prostřednictvím snižování tarifů a zvýšení přímých zahraničních investic. Za čtvrté, vstup aktivoval formování právního rámce pro soukromé vlastnictví a měl by se rozvíjet trh práce. Některé obavy byly spojeny se ztrátou národní suverenity, ale hlavní motivací těchto zemí se staly očekávané výhody z členství v EU (Lane, 2007).

Kodaňská kritéria, která musí být splněna pro vstup do EU:

1. stabilita institucí a záruka demokracie, právní stát, musí být dodrženy lidská práva;
2. stabilní fungování tržní ekonomiky, rozvoj soukromých podniků;

3. schopnost se vyrovnat s konkurenčním tlakem a tržními silami;
4. schopnost převzít závazky z členství, včetně sledování účelům EU (Conditions for membership EU, 2016).

Stabilita a homogenita byly základem řízeného hospodářství, ale naopak, turbulence, rozmanitost a různorodost jsou charakteristickými prvky tržní ekonomiky. To vyžaduje posun vládní politiky od omezující svobodu podnikání k podporující a motivující. Vstup do Evropské unie měl významný vliv na formování nového ekonomického systému v zemích střední a východní Evropy v období transformace, otevřely se nové možnosti a také se zmírnily důsledky komunistického režimu.

3.3 Důsledky režimu pro podnikatele v postkomunistických zemích

3.3.1 Klíčové charakteristiky ekonomického prostředí v dobu transformace

Velké množství studií se věnuje analýze reakce podnikatelů na příležitosti a rizika podnikatelského prostředí, která vznikla v procesu přechodu k tržnímu hospodářství od centrálně plánovaného. Toto podnikatelské prostředí je charakterizováno jako turbulentní s vysokou mírou nejistoty a heterogenitou. Chování podnikatele by mělo být analyzováno v rámci daných podmínek (Smallbone a Welter, 2001; Doern, 2009; Welter a Smallbone, 2011). Smallbone a Welter (2001) zdůrazňují, že v řadě zemí s přechodovými ekonomikami od roku 1990 snaha o nezávislost a autonomie, která chyběla v zemích s plánovanou ekonomikou, byla nejčastějším důvodem pro založení podnikání. Welter a Smallbone (2011) také zdůrazňují význam liberalizace ekonomiky ve fázi přechodu, to znamená vznik tržních mechanismů (například, tržní tvorbu cen) a vytvoření tržních institucí, jako jsou banky, ostatní finanční zprostředkovatelé a obchodní a odborné služby podpory, které jsou nedílnou součástí vnějšího prostředí důležitého pro rozvoj podnikání ve vyspělých tržních ekonomikách. To znamená, že transformace je mnohem více než jen ekonomický proces, zahrnuje v sobě základní sociální změny určené novým demokratickým systémem.

Důležitou úlohou státu je vytvoření hodnoty podnikání u veřejnosti, postoj vlády k podpoře lidí ve vytvoření svého vlastního podnikání, a také chování politiků a státních úředníků ve vztahu k soukromým podnikatelům (Mugler, 2000). V tomto kontextu analýza empirických dat ekonomik, které se nacházejí v transformaci (zejména v počátečních fázích transformace) svědčí o tom, že mnoho podniků přežijí a někdy dokonce rostou, ačkoli nemají žádnou podporu

vlády, díky tvůrčímu přístupu a úsilí jednotlivců a jejich flexibilitě v přizpůsobení se nepříznivým vnějším podmínkám (Smallbone a Welter, 2001).

Státní zákony a předpisy definují vlastnická práva a také pravidla vstupu na trh, podporují konkurenci v rámci hospodářství. Jinými slovy, určují základní podmínky, za kterých se může rozvíjet podnikání, včetně právních předpisů týkajících se vlastnictví, licencování a registrace podniků, a také úpadku, smluv a daní. V zemích, kde proces transformace postupovala rychlejším tempem, jako je Polsko nebo Maďarsko, vytvoření řádného systému a infrastruktury pro podporu rozvoje trhů je více kompletní. Nicméně, v méně rozvinutých zemích s přechodovými ekonomikami právní systém je velmi slabý a vytváří vážné překážky pro podnikatele (Radaev, 1993; Djankov a kol., 2002).

Podle empirické analýzy provedené Mezinárodním měnovým fondem je patrné, že existuje velký podíl stínové ekonomiky v zemích střední a východní Evropy v období od roku 1991 do roku 2015. Důležité je, že podíl se nesnižuje v průběhu celého období a zůstává dostatečně vysoký, relativně v západoevropských zemích, například, Rakousko má střední hodnotu 9 procent za toto období, což je dvakrát méně než v regionu střední a východní Evropy. Pro více informací viz Příloha 1 (Medina a Schneider, 2018).

Feld a Schneider (2010) zdůraznili na příkladu zemí vstupujících do Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), že velký sektor šedé ekonomiky je možné objasnit, kromě celkové úrovně ekonomického rozvoje, ještě celkovou situací na trhu práce a úrovní nezaměstnanosti.

Důležitým výstupem komparativní analýzy stínové ekonomiky v rozvinutých a rozvojových zemích se stalo to, že ve vyspělých zemích neformální sektor poskytuje příležitosti k růstu, zatímco v méně rozvinutých zemích motivace „přežítí“ je hlavní charakteristikou neformálního sektoru. To jistě má velký význam pro analýzu předpokladů a způsobů, jak snížit podíl stínového sektoru ve střední a východní Evropě, kde se podnikatelé nachází ve více komplexním podnikatelském prostředí (Gerxhani, 2003).

Časté změny v daňovém systému, v kombinaci s vysokými daňovými sazbami a nepředvídatelným chováním státních úředníků, tlačí podnikatelé, aby přesunuli některé nebo všechny své činnosti do neoficiální nebo „šedé“ ekonomiky, a v některých případech do zahraničí.

V rámci sovětského dědictví v přechodných ekonomikách lze rozlišit následující specifické typy podniků: neformální podniky a podniky „nomenklatury“. Kromě toho, nepřátelské a nestabilní makroekonomické podmínky, zejména v kombinaci s nízkou domácí kupní silou,

nejistota ohledně vlastnických práv a pomalé tempo privatizace vytvořily podmínky, za kterých podnikatelé jsou nuceni především přežít, a nemají možnost se vyvíjet (Welter a Smallbone, 2011).

Podnikání se rozvíjelo rychleji v zemích, kde reformy proběhly hladce a rychle (Mugler, 2000) a kde existovala silná předsocialistická průmyslová tradice. Například, industrializace a soukromé podnikání v tehdejším Československu existovalo až do počátku XIX století (Benacek, 1997), a následně přispělo k rychlému rozvoji podnikání po socialismu.

Zajímavý fenomén, který charakterizuje podnikatele v postsovětských podmínkách se nazývá "homo sovieticus" a označuje nedostatek iniciativy, přenesení odpovědnosti na stát a bezvýhradné přijetí státem přijatých řešení (Zinovyev, 1986).

Podle reportu Evropské banky pro obnovu a rozvoj od roku 1998 (Transition report, 1998) vlády by měly určit pro sebe roli při zajišťování předvídatelného a transparentního rámce pro adekvátní tržní řešení a podílet se na ekonomické činnosti. Klíčové cíle by měly spočívat v zajištění makroekonomické stability, transparentního a efektivního právního rámce (definice vlastnického práva, smluvního práva, právních předpisů o úpadku), spolehlivého finančního systému, systému sociální ochrany, zdravotní péče, vzdělání, odpovídající infrastruktury a ochrany životního prostředí.

Na základě prostudované literatury lze zdůraznit mnoho problémů, které existují v přechodné ekonomice. Korupce je jak příčinou, tak i nevyhnutelným důsledkem slabosti státní moci. Korupce deformuje chování státních orgánů, umožňující úředníkům manipulovat v oblasti své odpovědnosti. Nejdůležitější je to, že korupce oslabuje schopnost státu dosáhnout souhlasu a dodržování předpisů a norem, což podkopává důvěru veřejnosti.

Z důvodu krajně nejistých podmínek, ve kterých společnosti – tuzemské a zahraniční – budou muset pracovat, makroekonomická nestabilita představuje obrovské riziko. Čím déle bude vláda budovat důvěryhodnost, snižovat nejistotu prostředí a stabilizovat ekonomiku, tím pomalejší bude vývoj a adaptace (Gros a Steinherr, 2006).

Udržení stabilního makroekonomického prostředí je dalším úkolem vlády. Zkušenost zemí s přechodnou ekonomikou ukazují, že vysoká a variabilní míra inflace má velmi škodlivý vliv na investice a růst. Zatímco soukromý sektor může existovat prakticky v jakýchkoli makroekonomických podmínkách, růst začne pouze v tom případě, pokud investoři budou očekávat minimální ekonomickou stabilitu. Je třeba poznamenat, že nejvíce nebezpečná fáze nastává na začátku přechodného období, kdy staré kontrolní mechanismy již nefungují (ceny a mzdy jsou uvolněny), a nové makroekonomické nástroje ještě nejsou vytvořeny. V tomto

vakuu, v podmínkách nejistoty ohledně budoucnosti, dočasné poruchy ve výrobním procesu a dlouhým seznamem souvisejících problémů, je velká pravděpodobnost toho, že inflace se vymkne kontrole. Proto je třeba nastavit hranice a zvážit obě jeho strany: náklady hyperinflace a chaosu na straně jedné a náklady a dočasné problémy stabilizace – na straně druhé. Všechny země SNS (Společenství nezávislých států) v určitém okamžiku již zažili hyperinflaci (Gros a Steinherr, 2006).

Je třeba poznamenat, že každá z postsocialistických zemí má vlastní strategii a také specifické podmínky pro další rozvoj. V první řadě kvůli tomu, že socialismus zachytil velké množství zemí nacházejících se na dálku od sebe geograficky a jsoucí na různých úrovních ekonomického rozvoje. Někteří autoři, například Ciešlik a van Stel (2014), spojují Česko, Slovensko, Maďarsko a Polsko do jedné skupiny na základě podobných historických podmínek. Jasným důsledkem komunismu může být nedostatek orientace na klienta; v době komunismu chyběl jakýkoli zákaznický servis z důvodu akutního nedostatku spotřebního zboží a služeb, zákazníci čekali ve frontách, a mohli dostat jen to, co měl prodávající, ačkoliv to neodpovídalo potřebám klienta. Hlavním zájmem majitelů soukromých podniků, působících v rámci "ekonomiky nedostatku", je získání přístupu, často prostřednictvím neformálních a/nebo nezákonných opatření, k různým výrobním zdrojům, materiálům a zboží, klientský servis nebyl prioritou. V důsledku toho lidi byly špatně připraveni na práci v podmínkách tržní ekonomiky, kde rozhodující faktor úspěchu souvisí s vytvořením silných zákaznických vztahů. Winiecki (1991) poukázal na to, že většina úspěšných transformačních ekonomik v Evropě historicky patří k západní civilizaci. To znamená, že velký vliv na země střední a východní Evropy měly země těsně vedle Západní Evropy. Na základě dat z GEM Aidis, Estrin a Mickiewicz (2008) zjistili, že institucionální problémy přispěly k poklesu úrovně podnikatelské aktivity v bývalých zemích s plánovanou ekonomikou, zejména v Rusku.

3.3.2 Korupce v postkomunistických zemích

Podle výzkumu Transparency International, korupce je ovlivnění práce vlády, které zásadním způsobem narušuje veřejný pořádek, vede k nesprávnému přidělování zdrojů, poškozují soukromý sektor a rozvoj soukromého sektoru (Transparency International, 2018). Rose (2001) naznačuje, že korupce je největší překážkou pokroku a demokratizace v postkomunistických společnostech.

Korupce snižuje kvalitu veřejného sektoru v mnoha oblastech, může být překážkou demokratizace, a může dokonce vyvolat občanskou nespokojenost (Brown a kol., 2011;

Pellegata, 2012; Rose-Ackerman, 1999). Korupce může být překážkou hospodářského růstu (World Bank, 1997), negativně ovlivňuje poměr investic k HDP (Mauro, 1995; World Bank, 1997) a úroveň zahraničních investic (Wei a Wu, 2001).

Pro hlubší analýzy minulosti je třeba vzít v úvahu historický kontext: po 25 letech evropské země s komunistickou historií mají obecně vyšší úroveň korupce než ostatní evropské země (Abel, Savitskaya a Rigamonti, 2016).

Podle analýzy Pellegata, v zemích, které se pohybují od nedemokratických systému k demokracii (hybridní režim) je míra korupce vyšší na začátku transformace, než byla v nedemokratickém režimu. Možnou příčinou může být nedostatek pravidel a nařízení ve fázi přechodu (Pellegata, 2012). Tato teorie je potvrzena regresním modelem, který ukazuje, že současná úroveň demokracie nemá žádný vliv na úroveň korupce, ale dlouhodobý dopad demokracie korupci snižuje (Treisman, 2000). V souvislosti s těmito závěry lze očekávat, že míra korupce bude pomalu klesat v postkomunistických evropských zemích, které jsou zde již více, než 25 let vystaveny demokracii. Možnou příčinou vysoké úrovně korupce byl nedostatek spotřebního zboží a nízká životní úroveň. Základní princip státního socialismu je koncentrace moci v jedné ruce; státní vlastnictví znamená politickou kontrolu v každé oblasti života. Neexistovalo oddělení moci, nebo autonomie součástí systému, včetně veřejného sektoru a byrokracie (Demir, 2016).

Několik let po vstoupení Maďarska, Polska, České republiky a Slovenska do Evropské Unie, institucionální rámec pro založení podnikání v těchto zemích byl výrazně zlepšen, také v důsledku povinného zpřístupnění místních předpisů v souladu s normami EU.

Potvrzení negativního vlivu korupce na regionální úrovni našli Dvouletý a Blažková (2018), jejich empirická analýza potvrdila hypotézu o negativním vztahu mezi mírou korupce a mírou podnikatelské aktivity v České republice v letech 2000-2015.

V zemích s přechodnou ekonomikou je kvalita veřejného sektoru zklamáním a hlavním problémem pokroku. Nebylo by správné se domnívat, že stav veřejného sektoru se všeobecně zhoršil v přechodném období. Dokonce i za komunistických časů neefektivnost a korupce správy byly již dobře známy, a v některých zemích veřejný sektor byl lepší (Střední Evropa), zatímco v jiných zůstal beze změny (Jihovýchodní Evropa), a dokonce i zhoršil v některých postsovětských státech (Gros a Steinherr, 2006).

Empirická část

Empirická část analyzuje podnikatelské prostředí v postkomunistických zemích střední a východní Evropy, a především vliv vládní regulace a administrativních bariér na podnikatelskou aktivitu. Na začátku této části je uveden teoretický základ pro empirickou analýzu, který obsahuje zahraniční studie, které jsou věnovány podnikatelskému prostředí v postkomunistických zemích a zvláštním otázkám rozvoje podnikání a jeho roli v podpoře blahobytu státu, této studie slouží jako východisko pro výzkumnou část práce. Podnikatelská aktivita, podnikatelské prostředí, administrativní bariéry pro rozvoj podnikání – všechny tyto pojmy jsou velmi komplexní, a proto v následující části jsou detailně popsány podklady pro provedenou analýzu. Pro účely této práce byly shromážděny údaje za časové období od roku 2000 do roku 2017 pro více než deset proměnných ve 13 zemích. Na začátku druhé části jsou popsány použité proměnné a odůvodněn jejich výběr. Poté jsou podrobně popsány použité metody analýzy a jsou uvedeny důležité vlastnosti modelu. Následující část obsahuje výsledky tří modelů a celkem čtrnácti testů. V diskuzi výsledky jsou porovnávány s ostatními provedenými výzkumy a také jsou uvedeny problémy, které se objevily v procesu budování a analýzy modelů, a zároveň základy pro další výzkum.

4 Teoretický základ pro empirickou analýzu: vliv charakteristik podnikatelského prostředí na podnikatelskou aktivitu v postkomunistických zemích

Vliv prostředí na podnikatelskou aktivitu je neoddělitelnou součástí analýzy země nebo skupiny zemí na úrovni hospodářského rozvoje. Hlavním cílem této diplomové práce je definovat jaké charakteristiky kvality podnikatelského prostředí nejvíce ovlivňují množství nově vznikajících podniků ve zvoleném regionu. Důležité je, že předpoklady pro formování těchto podmínek vznikly v období komunismu a následujícím období transformace ekonomiky. Studium historického kontextu uvedený v první části této práci jasně ilustruje společné rysy podnikatelského prostředí ve skupině zemí střední a východní Evropy.

Jak bylo uvedeno v předchozí části, v současné době velká pozornost výzkumníků je věnovaná analýze podnikání, a to je odůvodněno rolí podnikatelů ve zvyšování úrovně bohatství země.

Pozitivní vliv podnikání na blahobyt země potvrdili Thurik a Wennekers (2004), Carlsson a kol. (2010), Hafer (2013). Ekonomika se mění a to způsobuje, že se pozornost přesouvá od velkých korporací na malé a střední podniky, to zdůraznili již Acs a Audretsch (1993). Mění se jejich role, nyní malé podniky ještě více přispívají k hospodářskému rozvoji. Evropská unie oznamuje že malé a střední podniky představují 99 % všech podniků v Evropské unie a generují dvě třetiny všech pracovních míst, stimulují podnikavost a inovace, a tak podporují evropskou konkurenceschopnost, hospodářský růst a zaměstnanost (Shrnutí právních předpisů EU, 2018). Na podnikatele má vliv velké množství vnitřních a vnějších faktorů. V této práci důraz je kladen na vnější faktory podnikatelského prostředí. Podnikatelská činnost nemůže existovat izolovaně od vnějších podmínek, které jsou různé v každé jednotlivé zemi, ale rozhodně mají společné rysy v rámci historického a ekonomického kontextu. Důležité je to, že počet podnikatelů odráží kvalitu podnikatelského prostředí. Mnoho zahraničních studií řeší vztah mezi charakteristikami podnikatelského prostředí a množstvím nových podnikatelů. Cílem výzkumníků je odhalit faktory které ovlivňují podnikatelskou aktivitu v nejvyšší míře. Adusei (2016) zdůraznil klíčovou roli státu při vytváření podmínek pro vznik a fungování podniků. Robson a Obeng (2008) a Altenburg a Lütkenhorst (2015) zmiňují nedokonalost finančního systému, obtížný přístup ke kapitálu, špatnou podnikatelskou infrastrukturu, vysokou úroveň korupce. Důležitým společným výstupem výše uvedených studií je to, že stát hraje rozhodující roli ve vytváření efektivního podnikatelského prostředí a měl by optimalizovat programy podpory a rozvoje podnikání, s cílem podpořit rozvoj ekonomiky.

Výzkumníci také zdůrazňují vliv minulého ekonomického režimu na ekonomické podmínky pro příštích několik desítek let. To je důvod, proč proces přechodu ekonomiky od centrálně plánované k tržní je studován jako samostatné období ve vývoji ekonomiky a má název ekonomika transformace (Kshetri, 2009).

Smallbone a Welter (2017) uvádějí že podnikání v zemích v procesu transformace hraje významnou roli v podpoře přechodu od centrálně plánovaného k tržnímu systému a identifikují následující charakteristiky ekonomiky transformace: (1) adaptace k novým vnějším podmínkám životního prostředí, které je reprezentováno nedostatečnými a nekonzistentními formálními a neformálními institucemi (2) nedostatečná úroveň rozvoje právního rámce, tento jev vede ke strategiím "úniků", to znamená k převodu výroby do neformálního sektoru.

Neadekvátní a často nepřátelské podnikatelské prostředí v zemích, kde tržní reformy jsou prováděny pomalu, nebo jen částečně, hraje důležitou roli v omezování rozvoje malých a středních podniků. Velmi slabý právní systém vytváří překážky pro rozvoj malých a středních

podniků. Adekvátní právní rámec zahrnuje nejen zákony týkající se majetku, insolvence, smluv, obchodních činností, daní, ale také vývoj institucionálního rámce, který musí mít potenciál pro jejich provádění, lidi také hrají důležitou roli v tomto procesu.

Historicky ve státní správě nebylo dost vhodných pracovníků. Důvody jsou: nízké mzdy ve veřejném sektoru v kombinaci s nedostatkem vzdělání a odborné přípravy. Kromě toho, časté změny v daňové regulaci a dalších zákonech, charakteristické pro první roky přechodného období, vyžadovali neustálé úpravy znalostí manažerů malých a středních podniků a orgánů státní správy. To způsobuje to, že podnikatelé musí využívat zdroje, které bylo možné použít na rozvoj výroby, na pokrytí některých zbytečných nákladů spojených s institucionálním kontextem, v němž ještě neexistují podmínky pro udržitelné podnikání. Další vážnou překážkou pro rozvoj podniků v zemích s přechodovými ekonomikami, ve kterých tržní reformy byly pomalé, je finanční infrastruktura z důvodu reformování monopolu státní banky. Další důležitou charakteristikou jsou odolná neformální pravidla socialistického období, kde sociální kapitál v podobě osobní důvěry hrál důležitou roli v zajištění zdrojů, tento fenomén pomáhá vysvětlit aktuální popularitu networkingu a závažnost osobních kontaktů pro podnikání v prostředí, kde jsou špatné podmínky nepřispívající k rozvoji důvěry k státním institucím (Smallbone a Welter, 2001).

Smallbone a Welter (2017) vysvětlují složitost procesu přechodu částečně tím, že v této době obvykle existuje velký rozdíl mezi politickými prohlášeními a činy. Adaptace role státu v ekonomice a společnosti je jedním z hlavních úkolů, protože proces tržních reforem vyžaduje kardinální změnu role, typů a chování veřejných institucí, stejně jako vytvoření nových forem státní správy. Zároveň s rychle rostoucím počtem podniků, působících v rámci právního pole, v rychle se měnících podmínkách podobných podmínkám transformační ekonomiky, podnikatelé mohou najít atraktivní ekonomické příležitosti mimo institucionální hranice (Kshetri, 2009).

Politické podnikání, v němž podnikatelé používají politickou moc a osobní vztah k maximalizaci svých ekonomických přínosů je charakteristickým znakem přechodných ekonomik a není typické pro zralé ekonomiky (Staniszki, 1991; Stoica, 2004). Problémem je to, že politické podnikatelé získávají státní dotace a kontrakty, a tento proces je často spojen s neúčinností podnikání (Burton, 1987).

Výstižně vyjadřuje podstatu probíhajících procesů Stark (1996), který říká že kapitalismus není postaven „na“ ale „s využitím“ zřícenin socialismu, také zdůraznil že ekonomika transformace není přechod od plánu k trhu a od plánu k klanu. V rámci analýzy faktorů důležitých pro rozvoj

podnikatelské aktivity Dempster a Isaacs (2017) označili to, že ekonomická svoboda má význam, a že tam, kde je přítomna, boj s korupcí má pozitivní vliv na podnikání.

V nedávných studiích Dreher a Gassebner (2011), van Stel a kol. (2007), Djankov a kol. (2006) vliv státu na podnikatelské prostředí byl označen nejen přes obvyklé ukazatele, například daňového zatížení, dotace a podpory podnikání a podobně, ale i přes ukazatele, které mohou mít vliv na motivaci otevřít vlastní podnik. To jsou ukazatele, které odrážejí složitost systému regulace podnikatelské činnosti ve fázi založení: počet procedur nutných pro oficiální založení podniku, náklady na otevření podniku, počet dnů potřebných pro založení, minimální výše základního kapitálu. Ukazatele charakterizující podnikatelskou aktivitu často jsou vyjádřeny prostřednictvím počtu nových podnikatelů, to je důvod, proč v této diplomové práci budu zkoumat překážky, které mohou vzniknout na této etapě. Tyto parametry regulace budou zahrnuty do empirického modelu v následující části práce.

Předpokládám, že přebytná regulace může mít vliv na motivaci člověka k otevření vlastního podniku, proto stanovuji hypotézu:

H1: Vysoká míra byrokracie (nadbytečná regulace) ve fázi založení podniku má negativní vliv na počet nových podnikatelů.

Byrokracie omezuje úroveň ekonomické svobody, který zohledňuje nejdůležitější podmínky pro byznys, například překážky pro podnikání, správně fungující veřejnou správu, míru regulace, finanční stabilitu a konkurenceschopnost země (Dempster a Isaacs, 2017). Z toho vyplývá, že úroveň ekonomické svobody země, může mít vliv na rozhodovací proces potenciálního podnikatele a následně na počet nových podnikatelů. Index ekonomické svobody (Index of Economic Freedom, 2018) ukazuje jednoznačně pozitivní korelaci mezi vysokou úrovní ekonomické svobody a HDP na obyvatele, zároveň mnohé postkomunistické země, mají nízkou úroveň ekonomické svobody. Další hypotéza je formulována s cílem potvrzení vztahu úrovně ekonomické svobody a úrovně podnikatelské aktivity:

H2: Míra ekonomické svobody má pozitivní vliv na počet nových podnikatelů.

S pojmem byrokracie souvisí pojem korupce. Při hledání informací jsem našla někdy i protichůdné údaje o vlivu korupce na podnikatelskou aktivitu. Určitý pozitivní efekt korupce zaznamenali ve své studii Dreher a Gassebner (2011), analýza čtyřiceti třech zemí ukázala, že korupce pomáhá podnikatelům překonávat byrokratické překážky a celkově snižuje negativní dopad nadměrné regulace. Autoři také zaznamenali výrazně nižší počet podnikatelů v postkomunistických zemích. Na druhou stranu studie Dutta a Sobel (2016) přišla s opačným výsledkem, tedy že korupce nemůže přispět k rozvoji podnikatelské aktivity a motivovat potenciální podnikatele k založení podniků. Ve většině výzkumů korupce a ekonomického

růstu můžeme zaznamenat negativní vztah, například Mauro (2004), Aidis a kol. (2012). Za účelem testování předpokladu o negativním vztahu mezi mírou korupce a podnikatelské aktivity bude ověřena hypotéza:

H3: Vnímaná korupce má negativní vliv na počet nových podnikatelů.

4.1 Data a proměnné

Pro empirickou analýzu jsem sestavila datový soubor z různých zdrojů, primárně ze statistik Světové banky: Hrubý domácí produkt (HDP, 2018), Index lidského rozvoje (HDI, 2018) a mezinárodních výzkumu jako jsou Mezinárodní výzkum podnikatelské aktivity Global Entrepreneurship Monitor (GEM, 2017), The Worldwide Governance Indicators project (WGI, 2018), Index vnímání korupce (CPI, 2018). Proměnné jsou rozděleny do čtyřech základních skupin: první skupina se skládá ze třech proměnných, které určují úroveň podnikatelské aktivity, druhá charakterizuje podnikatelské prostředí, třetí – úroveň byrokracie, ekonomické svobody a korupce, čtvrtá je skupina kontrolních proměnných. Na základě principu dostupnosti dat jsem zvolila období od roku 2000 do roku 2017 a vybrala země Varšavské smlouvy, s výjimkou Svazu sovětských socialistických republik a Německé demokratické republiky, a také země, které v různých časových obdobích byly součástí Jugoslávie. Celkem jsou do analýzy zahrnuty údaje o třinácti zemích:

- Albánie
- Bulharsko
- Česká Republika
- Slovensko
- Maďarsko
- Polsko
- Rumunsko
- Bosna a Hercegovina
- Černá hora
- Chorvatsko
- Macedonia
- Slovinsko
- Srbsko

4.1.1 Proměnné

Závisle proměnné

V rámci této práce definuji podnikatelskou aktivitu jako komplexní koncept, který odráží angažovanost jedince do podnikání. To je podle definici uvedené v článku Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) *“podnikatelská činnost je činnost člověka v honbě za generováním hodnoty, a to prostřednictvím vytvoření nebo rozšíření hospodářské činnosti, identifikace a využívání nových produktů, zdrojů, procesů nebo trhů”* (Ahmad a Seymour, 2008).

Je třeba poznamenat, že pro provádění analýzy složitého a komplexního pojmu jako je podnikatelská aktivita se používají různé způsoby její měření. Důležitých závěrů dosahuje ve své analýze Dvouletý (2018), který prostřednictvím empirické analýzy potvrzuje, že různé proměnné, které charakterizují podnikatelskou činnost, konkrétně: koeficient samozaměstnávání určený Eurostátem, koeficient samozaměstnávání určený Organizací pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) a dva koeficienty určené GEM, pohybují se stejným směrem, reprezentují stejné výsledky.

První skupina proměnných v sobě obsahuje ukazatele definující míru podnikatelské aktivity. Pro naplnění cílů této práce jsem si zvolila ukazatele, které se nejčastěji vyskytují v publikacích věnovaných podnikání, například Acs a kol. (2008), Reynolds a kol. (2005), Sternberg and Wennekers (2005), van Stel a kol. (2005), to jsou v první radě ukazatele z GEM.

Mezinárodní výzkum podnikatelské aktivity shromažďuje údaje v různých zemích světa a během osmnácti let poskytuje data pro výzkumníky po celém světě. Tento konsorcium sbírá data o podnikatelích ve více než sta zemích a tvoří dva základní indikátory: „Procento dospělé populace ve věku od 18 do 64 let, které se nachází v procesu založení podnikání (rodící se podnikatel) nebo vlastník-manažer nového podniku, který je méně než 42 měsíců v provozu (Total Early-Stage entrepreneurial activity (TEA))“ a „Procento dospělé populace ve věku od 18 do 64 let, které v současné době je vlastníkem-manažerem vytvořeného jim podniku, tj. provozuje fungující podnik, který vyplácí mzdu nebo jiné platby po více než 42 měsíců (Established Ownership Rate (EBOR))“.

Tyto údaje ukazují, jaká část populace ve věku od 16 do 64 podniká. V této práci jsou použity oba ukazatele. V metodě GEM se používá poměrně široká definice podnikatele, jako jedince, který vynaloží úsilí k založení svého vlastního podniku nebo je vlastníkem svého podnikání v

průběhu průzkumu. Při tom nezáleží na stavu a formě podnikání (individuální pracovní činnost nebo obchodní organizace), a také provozuje-li podnikatel obchodní činnosti sám nebo s jinými osobami. GEM je spolehlivým zdrojem informací o podnikání pro klíčové mezinárodní organizace, jako jsou Organizace spojených národů, Světový ekonomický fórum, Světová banka a Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), poskytuje vlastní datové soubory, zvláštní zprávy a expertní stanoviska (GEM, 2017).

Za poslední závislou proměnnou jsem si zvolila ukazatel New business density (NBD, 2016), signalizuje tedy počet nově založených společností na tisíc obyvatel v produktivním věku jednotlivé země. Jako ve výroční zprávě Světové Banky o podnikání (Doing Business, 2018), předmětem analýzy jsou soukromé společnosti formálního sektoru s ručením omezeným. Konkrétně tento ukazatel se také často používá pro analýzu podnikatelské aktivity a podnikatelského prostředí, například Dutta a Sobel (2016), Farzanegan (2014), Marcotte (2013).

Proměnné charakterizující podnikatelské prostředí

Podnikatelské prostředí je definováno v první řadě pomocí The Worldwide Governance Indicators (WGI, 2018) formulovanými v rámci projektu Světové Banky, tato zpráva v sobě obsahuje ukazatele pro více než 200 zemí, za období od roku 1996 do roku 2017, v šesti různých oblastech (například: efektivita vlády, kontrola korupce, splnění právních předpisů). Tyto souhrnné ukazatele spojující názory velkého počtu respondentů šetření podniků, občanů a odborníků v rozvinutých a rozvojových zemích, jsou založeny na více než 30 jednotlivých zdrojích dat, připravených různými výzkumnými institucemi, analytickými centry, nevládními organizacemi, mezinárodními organizacemi a firmami soukromého sektoru (WGI, 2018). Údaje z této databáze používají pro analýzu podnikání a úroveň korupce ve svých studiích řada výzkumníků, například Cuervo-Cazurra a Genc (2008), Cuervo-Cazurra (2006).

Index ekonomické svobody (EFI), obsahuje v sobě údaje o základních právech a svobodách člověka. Index zahrnuje 12 charakteristik ekonomické svobody (například: svoboda podnikání, svoboda obchodování, vlastnictví), použila jsem celkovou hodnotu všech ukazatelů zahrnutých v indexu. Podle Heritage Foundation (EFI, 2018), ekonomická svoboda může být definována jako „*absence vládního donucení nebo omezení výroby, distribuce a spotřeby zboží a služeb nad rozsah nutný pro občany k ochraně a udržení svobody*“.

Tento index byl použit v článku Azman-Saini a kol. (2010), výsledky empirické studie potvrdily hypotézu o tom, že ekonomická svoboda samostatně nemá žádný přímý dopad na hospodářský růst, ale je důležitým faktorem pro dlouhodobý rozvoj státu. Stejně tak země (včetně rozvojových zemí), které podporují svobodu ekonomické činnosti, získávají značné výhody z přítomnosti nadnárodních korporací. Význam úrovně ekonomické svobody je potvrzen také výzkumem de Haan a Sturm (2000).

Vzhledem k tomu, že korupce je velmi komplexním pojmem, pro účely práce jsem si zvolila jeden důležitý mezinárodní ukazatel, je to Index vnímání korupce. Tento index zahrnuje více než sto zemí a existuje od roku 1995. Index vnímání korupce shromažďuje data z různých zdrojů, které znázorňují vnímání podnikateli a odborníky úrovně korupce ve veřejném sektoru, počítá se s použitím 13 různých zdrojů dat z 12 různých institucí. Představuje stupnice 0-100, kde 0 odpovídá nejvyšší úrovni vnímání korupce a 100 je nejnižší úroveň vnímání korupce (CPI, 2018). Tento index je často používán při analýze podnikatelského prostředí a jeho nesporný význam pro podnikatele byl prokázán v řadě studií, například Méon a Sekkat (2005), Billger a Goel (2009).

Kontrolní proměnné

Jako kontrolní proměnné jsou použity: Hrubý domácí produkt na obyvatele ve stálých cenách roku 2010 (HDP). Hrubý domácí produkt je jedním z nejdůležitějších makroekonomických ukazatelů bohatství státu (GDP, 2018). Úroveň blahobytu země a její vývoj na makro úrovni s pomocí tohoto indexu často určují v nadnárodních studiích Wennekers a kol. (2007), Koellinger a Thurik (2012), Acs (2006).

Ještě jeden z důležitých makroekonomických ukazatelů: Index lidského rozvoje (HDI), který zahrnuje v sobě životní úroveň a úroveň vzdělání obyvatelů, je souhrnem klíčových aspektů lidského života: zdraví obyvatel, délka života, vzdělání a životní úroveň podle hrubého národního důchodu na obyvatele (HDI, 2018). Index lidského rozvoje (HDI) hraje dvě klíčové role v oblasti aplikované ekonomie rozvoje:

- 1) jako nástroj pro podporu lidského rozvoje po celém světě
- 2) jako alternativa k HDP na obyvatele, pro srovnání jako způsob měření úrovně rozvoje

Index lidského rozvoje dává příležitost pro rozvoj a adaptace činnosti státu na současné a z ohledem na budoucí sociálně-ekonomické podmínky (Stanton, 2007). Následující tabulka zobrazuje všechny proměnné a zdroje informace.

Tabulka 1 Proměnné a zdroje informace

Proměnná	Jednotka měření	Definice	Zdroj Reference
Ukazatele podnikatelské aktivity			
Established Business Ownership Rate (EBOR)	Procento populace	Závislá proměnná. Procento dospělé populace ve věku od 18 do 64 let, které v současné době je vlastníkem-manažerem vytvořeného jím podniku, tj. provozuje fungující podnik, který vyplácí mzdu nebo jiné platby po více než 42 měsíců.	(GEM, 2017)
Total early-stage Entrepreneurial Activity (TEA)	Procento populace	Závislá proměnná. Procento dospělé populace ve věku od 18 do 64 let, které se nachází v procesu založení podnikání (rodící se podnikatel) nebo vlastník-manažer nového podniku, který je méně než 42 měsíců v provozu.	(GEM, 2017)
New business density Počet nove založených společností na tisíc obyvatel v produktivním věku (NBD)	Počet nove založených společností na tisíc obyvatel v produktivním věku (NBD)	Závislá proměnná. Počet nově registrovaných podniků na 1000 obyvatelů ve věku 15-64 let. Pro měření podnikatelské činnosti shromažďují data přímo od 139 záznamových společností, které shromažďují roční údaje o počtu nově registrovaných firem. Data ukazují trendy vytváření nových firem v regionech, vztah mezi podnikáním a podnikatelským prostředím a finančním vývojem.	(Doing Business, 2018)
Kontrolní proměnné			
HDP na obyvatele	Miliony dolarů v cenách roku 2010	Jeden z nejdůležitějších makroekonomických ukazatelů. HDP ve stálých cenách představuje součet hrubé přidané hodnoty všech výrobců-rezidentů v ekonomice, plus veškeré daně na produkty a minus veškeré dotace, které nejsou zahrnuty v ceně výrobků. Údaje ve stálých dolarech USA v roce 2010. HDP v dolarech je spočítán z národních měn na oficiální směnné kurzy 2010.	(GDP, 2018)
Index lidského rozvoje (HDI)	Index	HDI vytvořen s cílem zdůraznit, že lidé a kvalita jejich života by měli být konečnými kritérii pro hodnocení rozvoje země, a nejen ekonomický růst. HDI může být také použit, jako pomocný zdroj při výběru národní politiky, vyvolává otázku o tom, jak dvě země se stejnou úrovní Hrubého národního důchodu mohou nakonec dosáhnout různých výsledků v oblasti rozvoje lidského potenciálu. Měření zdraví určuje očekávaná délka života při narození, vzdělávání – podle průměrné délky vzdělávání dospělých ve věku 25 let a starší a očekávané trvání výuky dětí ve školním věku. Životní úroveň se měří hrubý domácí příjem na obyvatele.	(HDI, 2018)
Charakteristika podnikatelského prostředí			
Následující ukazatele jsou globální ukazatele řízení státu, představují soubor výzkumných dat, shromažďující mínění o kvalitě řízení, vyjádřené průzkumem velkého počtu respondentů v rámci průzkumů podniků, občanů a odborníků v rozvinutých a rozvojových zemích. Tyto údaje jsou shromažďovány z několika výzkumných institucí, analytických center, nevládních			

organizací, mezinárodních organizací a firem soukromého sektoru. Jsou součástí ukazatele státní kontroly založené na více než 30 základních zdrojů dat. Tyto zdroje dat přispívá k vytvoření šesti agregovaných ukazatelů s využitím statistické metodiky známé jako model nepozorovaných komponent. Šest integrovaných ukazatelů mohou být užitečné jako nástroj pro rozsáhlé nadnárodní srovnávání a pro posouzení trendů v čase (WGI, 2018). *0 až 100, kde 100 je nejvyšší stupeň efektivity			
Efektivita Vlády		Efektivita vlády zachycuje vnímání kvality veřejných služeb, kvality státní správy a míru její nezávislosti na politických tlacích, kvalitu formulace a provádění politiky.	
Kontrola Korupce		Určuje úroveň lobbingu "osobních zájmy" elit.	
Účast ve volbách a svoboda slova		Možnost občanů se účastnit ve volbách, svoboda slova a žurnalistiky.	
Politická stabilita		Pravděpodobnost politické nestability, včetně terorismu.	
Splnění právních předpisu		Vnímání kvality fungování právních institucí, policie.	
Regulační kvalita		Regulační kvalita zachycuje vnímání schopnosti vlády formulovat a implementovat politické a právní předpisy.	
Daně	Podíl na zisku	Vyjádřeny jako podíl na zisku. Určuje úroveň daňového zatížení podnikání. Celková sazba daně měří výši daní a povinných příspěvků, které platí podniky.	(Total tax rate, 2018)
Daň z příjmu podniků		Vyjádřené jako procento HDP.	Světová banka
Domácí úvěry pro soukromý sektor	% HDP	Finanční prostředky poskytnuté soukromému sektoru finančních korporací, prostřednictvím půjček, nákupů cenných papírů. V některých zemích se tyto nároky týkají úvěrů státním podnikům. K finanční společnostem patří orgány měnové regulace, banky i jiné finanční společnosti, které mají k dispozici finanční prostředky. Příklady dalších finančních korporací jsou finanční a leasingové společnosti, pojišťovací společnosti, penzijní fondy a devizové společnosti.	(Domestic credit to private sector, 2018)
Ekonomická svoboda a administrativní regulace Projekt „Doing Business“, stanoví objektivní regulace podnikatelské činnosti a zajistí jejich dodržování v 190 zemích a jednotlivých městech na nadnárodní a regionální úrovni. Kromě toho, „Doing Business“ nabízí podrobné statní zprávy, které vyčerpávajícím způsobem pokrývají regulace a reformu podnikání v různých městech a regionech země. Vlády po celém světě používají a podporují pokrok v oblasti informačních technologií s cílem snížit byrokratické překážky a zvýšit transparentnost. Obsahuje všechny procedury, formálně nezbytné, nebo ty, které se obvykle provádí v praxi, pro podnikatele, potřebné, aby začal oficiálně provozovat průmyslový nebo obchodní podnik, jakož i čas a náklady pro dokončení těchto postupů a požadavky na minimální výše kapitálu. K těmto procedurám patří procesy, kterým podnikatel musí projít, a zároveň získat všechny potřebné souhlasy, licence, oprávnění, a také vyplnění všech potřebných oznámení, auditu pro společnosti a zaměstnance s příslušnými orgány (Doing Business, 2018).			
Počet procedur nutných pro založení podniku	Počet procedur	Postup je definován jako jakákoli interakce zakladatelů společnosti s externími zúčastněnými stranami (například státními orgány, právníky, auditory). Pouze postupy nezbytné pro všechny	

		podniky jsou zahrnuty. Postupy pro konkrétní odvětví jsou vyloučeny.	
Počet dnů potřebných pro založení podniku	Kalendářní dny	Čas se počítá v kalendářních dnech. Tento ukazatel odráží časovou náročnost procesu.	
Náklady na otevření podniku	% HDP na obyvatele	Zahrnuje všechny oficiální poplatky a platby za právní nebo profesionální služby, pokud tyto služby vyžaduje zákon nebo jsou široce používány v praxi.	
Minimální výše základního kapitálu	% HDP na obyvatele	Požadavek na minimální velikost základního kapitálu odráží částku, kterou by měl podnikatel mít v bance nebo u třetí osoby (například notáře) do registrace nebo do tří měsíců po registraci	
Index ekonomické svobody (EFI)	Každá z dvanácti ekonomických svobod v rámci těchto kategorií je hodnocena podle stupnici od 0 do 100. Kde 100 je nejvyšší stupeň svobody. Celkové skóre země se vypočítá podle průměru těchto dvanácti ekonomických svobod, přičemž každému podle vah.	Ekonomická svoboda je základním právem každého člověka kontrolovat své vlastní práce a vlastnictví. V ekonomicky svobodné společnosti lidé mají možnost pracovat, vyrábět, spotřebovávat a investovat. V ekonomicky svobodných společnostech vlády umožňují práci, kapitálu a zboží volně pohybovat a aby upustily od nátlaku či omezení svobody nad rámec té míry, která je nezbytná pro ochranu a udržení svobody. Tento ukazatel měří ekonomickou svobodu na základě 12 kvantitativních a kvalitativních faktorů, seskupených do čtyř širokých kategorií, nebo pilířů, ekonomické svobody: -Nadřazenost práva (vlastnická práva, svědomitost vlády, účinnost soudního systému) -Velikost vlády (vládní výdaje, daňové zatížení, finanční zdraví) -Účinnost regulace (svoboda podnikání, svoboda práce, monetární svoboda) -Otevřenost trhu (svoboda obchodu, svoboda investic, finanční svoboda)	The Heritage Foundation
Index vnímání korupce		Index se zaměřuje na vnímání existence korupce. Zahrnují výsledky třinácti průzkumů, které jsou sestaveny z dotazování podnikatelů, expertů a analytiků. Představuje stupnici od 0 do 100, kde 100 je nejnižší míra korupce. Je sestaven s cílem posouzení úrovně vnímání korupce analytiky a podnikateli, obnovuje se každoročně od roku 1995. Index je založen na několika nezávislých výzkumech, v nichž jsou zapojeny mezinárodní finanční a právní odborníci, včetně z Asijské a Africké rozvojové banky, Světové banky. Důležité je, že index vnímání korupce neměří korupci samotnou.	(Corruption Perceptions Index, 2018)

Zdroj: vlastní zpracování na základě uvedených zdrojů

4.2 Regresní model fixních efektů

V této části budou popsány regresní modely vysvětlující vliv vybraných proměnných na kontrolní určující podnikatelskou aktivitu. Regrese je nejdůležitějším nástrojem využívaným v aplikované ekonomii pro analýzu a pochopení vztahu mezi dvěma a více proměnnými. Pro splnění cílů této práce je použita panelová struktura dat. Tento typ dat má jak průřezovou (prostorovou), tak i časovou dimenzi, to znamená že pozorujeme vývoj dat v průběhu několika let a pro několik zemi.

Data jsou zjišťována opakovaně za určité časové období, to jsou data, kde jsou charakteristiky za jednotlivá pozorování zjišťovány za více než dvě časová období. Hlavní model pro analýzu panelových dat je model náhodných a pevných vlivů (Nemec, 2012). Model s pevnými efekty se používá, když cílem je analýza vlivu proměnných, které se mění v průběhu času. Tento způsob, ve svých empirických studiích použili například Fölster (2000), Christopoulos a Tsionas (2004), Samila a Sorenson (2011).

Z cílem zohlednit problém heteroskedasticity, negativním důsledkem které je neefektivnost hodnocení modelu, při analýze hypotéz používám odhad s robustními směrodatnými chybami, aby konzistentně zanalyzovat výsledky testování statistické významnosti parametrů. Problému multikolinearity, byl řešen prostřednictvím testu faktorů zvyšujících rozptyl, které byly provedené pomocí testování stejných modelu pomocí metody nejmenších čtverců, toto umožnilo posoudit úroveň závislosti mezi vysvětlujícími proměnnými. Výsledky testu byly vždy nižší než hraniční interval deset (Němec, 2012). Pro testování hypotéz byly sestaveny tři modely v software Gretl (Gretl, 2018).

Každý model v sobě obsahuje výsledky pozorování třech proměnných, které charakterizují podnikatelské prostředí. Podnikatelská aktivita vystupuje jako závislá proměnná, která je reprezentována (1) procentem dospělé populace ve věku od 18 do 64 let, které v současné době je vlastníkem-manažerem vytvořeného jim podniku, tj. provozuje fungující podnik, který vyplácí mzdu nebo jiné platby po více než 42 měsíců (EBOR), (2) procentem dospělé populace ve věku od 18 do 64 let, které se nachází v procesu založení podnikání (rodící se podnikatel) nebo vlastníkem-manažer nového podniku, který je méně než 42 měsíců v provozu (TEA), počtem nových podnikatelů na tisíc obyvatel v produktivním věku (NBD).

První model má také dílčí části podle vybraných charakteristik byrokracie (míry regulace) ve fázi otevření podniku (počet procedur nutných pro založení podniku, náklady na otevření podniku, počet dnů potřebných pro založení podniku, minimální výše základního kapitálu).

V rámci teorie testování hypotéz statistická významnost modelu byla stanovena na základě p-hodnot, zvolena hladina významnosti: 0,05 %, tato úroveň se nejčastěji používá při analýze (Nemec, 2012). V následující tabulce jsou uvedeny předpokládané směry působení vlivu proměnných určujících regulace ve fázi zahájení podniku, Indexu vnímání korupce, Indexu Ekonomické svobody na závisle proměnné určující podnikatelskou aktivitu.

Tabulka 2 Očekávaný směr vlivu mezi závislými a nezávislými proměnnými

Proměnná	Očekávaný směr vlivu
Počet procedur nutných pro založení podniku	negativní (-)
Počet dnů potřebných pro založení podniku	negativní (-)
Náklady na otevření podniku	negativní (-)
Minimální výše základního kapitálu	negativní (-)
Index vnímání korupce	pozitivní (+)
Index ekonomické svobody (EFI)	pozitivní (+)

Zdroj: vlastní zpracování

4.3 Výsledky regresní analýzy

Při hodnocení s použitím modelu fixních efektů, automaticky dostáváme F-test pro nulovou hypotézu o tom, že všechny jednotky průřezu mají společný intercept (průsečík). To znamená, že sjednocená model je adekvátní. Důležitým doplňkem před založením analýzy výsledků je to, že neexistuje jediný "správný" způsob výpočtu R^2 v kontextu modelu s pevnými efekty. V tomto případě odpovídá R^2 tzv. "vnitřní R^2 ". Dále pro každý model bude uvedena právě tato hodnota (Cottrell a Lucchetti ,2018). Tedy R^2 vyjadřuje podíl celkové variability závisle proměnné, která může být vysvětlena vysvětlující proměnnou (Nemec,2012).

Dále v této kapitole budou postupně testovány modely, jejich základem je analýza vlivu třech faktorů na podnikatelskou aktivitu:

1. Faktor nadměrné regulace ovlivňující podnik ve fázi zahájení (počet procedur nutných pro založení podniku, náklady na otevření podniku, počet dnů potřebných

pro založení podniku, minimální výše základního kapitálu), testování je provedeno pro každý z ukazatelů odděleně (Doing Business, 2018).

2. Korupce (Index vnímání korupce, 2018)
3. Ekonomická svoboda (EFI The Heritage Foundation, 2018)

Vliv všech vybraných faktorů bude postupně testován na třech ukazatelích podnikatelské aktivity, vyjádřené závislými proměnnými, což umožňuje porovnávat výsledky. Podnikatelská aktivita je vyjádřena prostřednictvím TEA, EBOR a NBD. Rozdíl mezi ukazateli GEM je uveden v Tabulce 1 a spočívá v tom, že EBOR předpokládá že podnik funguje (vyplácí mzdu nebo jiné platby) po více než 42 měsíců, TEA nepředpokládá takových omezení.

4.3.1 Model 1 Vliv regulace ve fázi založení podniku na počet podnikatelů

Model 1 se skládá ze tří částí a byl odhadnut pro tři výše uvedené závislé proměnné které charakterizují podnikatelskou aktivitu. Pomoci těchto modelu chci ověřit hypotézu H1, která zkoumá souvislost mezi mírou regulace a mírou podnikatelské aktivity měřenou TEA. Jako kontrolní proměnné ve všech třech částech působí HDP na obyvatele ve stálých cenách roku 2010 (HDP, 2018) a Index lidského rozvoje (ILR, 2018). Jako proměnnou charakterizující podnikatelské prostředí používám Efektivitu vlády ze skupiny indikátoru identifikovaných Kaufmanem v rámci The Worldwide Governance Indicators (WGI, 2018). Postupně použity ukazatele regulace ve fázi založení podniku: počet procedur nutných pro založení podniku, náklady na otevření podniku, počet dnů potřebných pro založení podniku, minimální výše základního kapitálu.

Model 1.1 Vliv regulace ve fázi založení podniku Procento dospělé populace ve věku od 18 do 64 let, které se nachází v procesu založení podnikání (rodící se podnikatel) nebo vlastník-manažer nového podniku, který je méně než 42 měsíců v provozu (Total Early-Stage entrepreneurial activity (TEA)). V následující tabulce jsou uvedeny výsledky modelu 1.1.1.

Tabulka 3 Výsledky modelu 1.1.1

Model 1.1.1 Regresní model s fixními a náhodnými efekty					
Závislá proměnná: TEA					
Počet pozorování: 89					
Robustní směrodatné chyby					
<i>Proměnné</i>	<i>Koeficient</i>	<i>Směr. Chyba</i>	<i>T-podíl</i>	<i>P-hodnota</i>	
Const.	23.0462	10.1657	2.267	0.0262	**
HDP na obyvatele	-3.87408e-05	4.57449e-05	-0.8469	0.3997	
HDI	-18.8821	15.3272	-1.232	0.2218	
Efektivita Vlády	0.0427	0.0514	0.8304		
Počet dnů potřebných pro založení podniku	-0.0901	0.0177	-5.074	2.68e-06	***
vnitřní R ² 0,482161					

Zdroj: Gretl

- Podle výsledku statistického testu proměnná Počet dnů potřebných pro zahájení podniku významně vysvětluje TEA.
- Podíváme-li se na ostatní proměnné zařazené do modelu, tak můžeme pozorovat, že se nám nepodařilo prokázat statistickou významnost proměnné HDP na obyvatele, Indexu lidského rozvoje a Efektivity vlády. Jen jedna proměnná se ukázala být statisticky významná alespoň na hraniční pětiprocentní hladině statistické významnosti. Je překvapující, že indikátor měřící kvalitu života prostřednictvím HDI a HDP na obyvatele naznačuje negativní souvislost s výší podnikatelské aktivity měřenou TEA. Proměnná Efektivita vlády pak naznačuje pozitivní souvislost s podnikatelskou aktivitou.
- To znamená, že na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ zamítáme nulovou hypotézu o statistické nevýznamnosti proměnné Počet dnů potřebných pro zahájení podniku a přijímáme alternativní hypotézu, která nám říká, že proměnná Počet dnů potřebných pro zahájení je statisticky významná.
- Z výsledků vyplývá, že ve sledovaném období větší počet dnů potřebných pro založení podniku byl spojen s nižší mírou podnikatelské aktivity měřenou TEA. To znamená, že při zvýšení počtu dnů potřebných pro otevření podniku TEA klesá. Zároveň záporná hodnota koeficientu potvrzuje charakter vztahu mezi závislou a nezávislou proměnnou.
- Vnitřní R² se rovnají 0,482161 můžeme říct, že vysvětlující proměnné v regresi jsou společně schopny vysvětlit chování závisle proměnné.

V následující tabulce jsou uvedeny výsledky modelu 1.1.2.

Tabulka 4 Výsledky modelu 1.1.2

Model 1.1.2 Regresní model s fixními a náhodnými efekty					
Závislá proměnná: TEA					
Počet pozorování: 89					
Robustní směrodatné chyby					
<i>Proměnné</i>	<i>Koeficient</i>	<i>Směr. chyba</i>	<i>T-podíl</i>	<i>P-hodnota</i>	
Const.	40.4580	16.0518	2.520	0.0138	**
HDP na obyvatele	2.72535e-05	8.16183e-05	0.3339	0.7394	
HDI	-42.0535	22.9077	-1.836	0.0703	*
Efektivita Vlády	0.0544348	0.0570	0.9545	0.3429	
Náklady spojené s oficiálním založením podniku	-0.3035	0.1225	-2.476	0.0155	**
vnitřní R ² 0,322721					

Zdroj: Gretl

- Podle výsledku statistického testu proměnná Náklady spojené s oficiálním založením podniku významně vysvětluje TEA na 5 % hladině významnosti.
- Podíváme-li se na ostatní proměnné zařazené do modelu, tak můžeme pozorovat, že se nám nepodařilo prokázat statistickou významnost proměnné HDP na obyvatele a Efektivitu vlády. Zbývající proměnné se ukázaly být jako statisticky významné alespoň na hraniční pětiprocentní hladině statistické významnosti. Jako v předcházejícím modelu indikátor měřící kvalitu života prostřednictvím HDI naznačuje negativní souvislost s výší podnikatelské aktivity měřenou TEA. Proměnné HDP na obyvatele a Efektivita vlády pak naznačují pozitivní souvislost s podnikatelskou aktivitou.
- Na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ zamítáme nulovou hypotézu o statistické nevýznamnosti proměnné Náklady potřebné pro zahájení podniku a přijímáme alternativní hypotézu, která nám říká, že proměnná Náklady potřebné pro zahájení podniku je statisticky významná.
- Z výsledků vyplývá, že ve sledovaném období vyšší náklady potřebné pro oficiální založení podniku byli spojeni s nižší mírou podnikatelské aktivity měřenou TEA. To znamená že při zvýšení nakladu potřebných pro otevření podniku TEA klesá. Zároveň záporná hodnota koeficientu potvrzuje charakter vztahu mezi závislou a nezávislou proměnnou.

- Vnitřní R^2 se rovnají 0,322721 můžeme říct, že vysvětlující proměnné v regresi jsou společně schopny vysvětlit chování závisle proměnné.

V následující tabulce jsou uvedeny výsledky modelu 1.1.3.

Tabulka 5 Výsledky modelu 1.1.3

Model 1.1.3 Regresní model s fixními a náhodnými efekty					
Závislá proměnná: TEA					
Počet pozorování: 89					
Robustní směrodatné chyby					
Proměnné	Koeficient	Směr. chyba	T-podíl	P-hodnota	
Const.	58.7934	34.1915	1.720	0.0896	*
HDP na obyvatele	-2.05077e-05	7.14266e-05	-0.2871	0.7748	
HDI	-59.8825	40.7956	-1.468	0.1463	
Efektivita Vlády	0.0774	0.0708	1.093	0.2777	
Počet procedur pro zahájení podniku	-0.9370	0.6251	-1.499	0.1381	
vnitřní R^2 0,233924					

Zdroj: Gretl

- Příslušná vysvětlující proměnná nemá statisticky významný vliv pro vysvětlení chování závisle proměnné TEA na 5 % hladině významnosti.
- Pro ostatní proměnné zařazené do modelu, HDP na obyvatele, Index lidského rozvoje, Efektivitu vlády také se nám nepodařilo prokázat statistickou významnost. Zbývající proměnné se neukázaly být statisticky významné alespoň na hraniční pětiprocentní hladině statistické významnosti. Překvapivě indikátor měřící kvalitu života prostřednictvím HDI a HDP na obyvatele naznačuje negativní souvislost s výší podnikatelské aktivity měřenou TEA.
- Nezamítám nulovou hypotézu o statistické nevýznamnosti proměnné Počet procedur pro zahájení podniku a odmítám alternativní hypotézu, která nám říká, že proměnná Počet procedur pro zahájení podniku je statisticky významná.
- Je třeba poznamenat, že vztah mezi závislou a nezávislou proměnnou je negativní, což naznačují tendence i při nízké významnosti tohoto pozorování. Vývod: při zvýšení počtu procedur TEA klesá.
- Vnitřní R^2 se rovnají 0,233924 můžeme říct, že vysvětlující proměnné v regresi jsou společně schopny vysvětlit chování závisle proměnné.

V následující tabulce jsou uvedeny výsledky modelu 1.1.4.

Tabulka 6 Výsledky modelu 1.1.4

Model 1.1.4 Regresní model s fixními a náhodnými efekty					
Závislá proměnná: TEA					
Počet pozorování: 89					
Robustní směrodatné chyby					
<i>Proměnné</i>	<i>Koeficient</i>	<i>Směr. chyba</i>	<i>T-podíl</i>	<i>P-hodnota</i>	
Const.	0.6091	9.1019	0.0669	0.9468	
HDP na obyvatele	-5.82431e-05	0.0001	-0.5756	0.5666	
HDI	9.71917	14.3042	0.6795	0.4989	
Efektivita Vlády	0.0001	0.0357	0.0030	0.9976	
Minimální výše kapitálu potřebné pro oficiální založení podniku	-0.0095	0.0027	-3.498	0.0008	***
vnitřní R ² 0,109763					

Zdroj: Gretl

- Podle výsledku statistického testu proměnná Minimální výše kapitálu potřebné pro oficiální založení podniku významně vysvětluje TEA na 5 % hladině významnosti.
- Podíváme-li se na ostatní proměnné zařazené do modelu, tak můžeme pozorovat, že se nám nepodařilo prokázat statistickou významnost proměnné HDP na obyvatele, Index lidského rozvoje a Efektivitu vlády. Zbývající proměnné se neukázaly být jako statisticky významné alespoň na hraniční pětiprocentní hladině statistické významnosti.
- Na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ zamítáme nulovou hypotézu o statistické nevýznamnosti proměnné Minimální výše kapitálu pro zahájení podniku a přijímáme alternativní hypotézu, která nám říká, že proměnná Minimální výše kapitálu potřebné pro zahájení podniku je statisticky významná.
- Z výsledků vyplývá, že ve sledovaném období vyšší minimální kapitál potřebný pro oficiální založení podniku byl spojen s nižší mírou podnikatelské aktivity měřenou TEA. To znamená že při růstu výše minimálního kapitálu TEA klesá. Zároveň záporná hodnota koeficientu potvrzuje charakter vztahu mezi závislou a nezávislou proměnnou.
- Vnitřní R² se rovnají 0,109763 můžeme říct, že vysvětlující proměnné v regresi jsou společně schopny vysvětlit chování závisle proměnné.

Výsledky modelu 1.1

Z výsledků tedy vyplývá, že hypotéza H1 je statisticky podporována. Statisticky významné výsledky ve většině případů značí, že nadměrné regulace, velké množství byrokratických postupů a vysoké náklady ve fázi založení podniky mají určitý negativní vliv na počet nových podnikatelů v zemi. Dokonce i při nízké hodnotě koeficientu označujícího procento změn, které můžeme vysvětlit pomocí nezávislé proměnné, výsledek může být interpretován jako jednoznačný negativní trend ve vztahu proměnných. Počet procedur nemá statistický význam pro závislou proměnnou, ale v rámci tohoto experimentu je důležité, že proměnná dosahuje záporných hodnot v rámci modelu.

S cílem potvrdit výsledky provedeného pozorování ve druhé části modelu bude změněna závislá proměnná, tedy podnikatelskou aktivitu určíme podle EBOR.

Model 1.2: Vliv regulace ve fázi založení podniku na Procento dospělé populace ve věku od 18 do 64 let, které v současné době je vlastníkem-manažerem vytvořeného jim podniku, tj. provozuje fungující podnik, který vyplácí mzdu nebo jiné platby po více než 42 měsících (Established Ownership Rate (EBOR)).

Druhý model byl odhadnut pro závislou proměnnou, která je reprezentována Procentem dospělé populace ve věku od 18 do 64 let, které v současné době je vlastníkem-manažerem vytvořeného jim podniku, tj. provozuje fungující podnik, který vyplácí mzdu nebo jiné platby po více než 42 měsících (Established Ownership Rate (EBOR)). Pomocí tohoto modelu chci ověřit hypotézu H1, která zkoumá souvislost mezi mírou regulace a mírou nové podnikatelské aktivity měřenou EBOR. Jako kontrolní proměnné ve všech třech částech působí HDP na obyvatele ve stálých cenách roku 2010 a Index lidského rozvoje. Jako proměnnou charakterizující podnikatelské prostředí používám Efektivitu vlády ze skupiny indikátorů identifikovaných Kaufmanem v rámci The Worldwide Governance Indicators. Postupně použity ukazatele pro vymezení regulace ve fázi založení podniku: počet procedur nutných pro založení podniku, náklady na otevření podniku, počet dnů potřebných pro založení podniku, minimální výše základního kapitálu. V následující tabulce jsou uvedeny výsledky modelu 1.2.1.

Tabulka 7 Výsledky modelu 1.2.1

Model 1.2.1. Regresní model s fixními a náhodnými efekty					
Závislá proměnná: EBOR					
Počet pozorování:89					
Robustní směrodatné chyby					
<i>Proměnné</i>	<i>Koeficient</i>	<i>Směr. chyba</i>	<i>T-podíl</i>	<i>P-hodnota</i>	
Const.	32.8069	11.4458	2.866	0.0054	***
HDP na obyvatele	0.0004	9.79797e-05	4.370	3.98e-05	***
HDI	-57.5556	17.8153	-3.231	0.0018	***
Efektivita Vlady	0.2439	0.0725	3.364	0.0012	***
Počet dnů potřebných pro založení podniku	-0.0699	0.0216	-3.235	0.0018	***
vnitřní R ² 0,563764					

Zdroj: Gretl

- Podle výsledku statistického testu proměnná Počet dnu potřebných pro zahájení podniku významně vysvětluje EBOR.
- Podíváme-li se na ostatní proměnné zařazené do modelu, tak můžeme pozorovat, že se nám podařilo prokázat statistickou významnost proměnné HDP na obyvatele, Indexu lidského rozvoje a Efektivitu vlády. Všechny proměnné se ukázaly být statisticky významně alespoň na hraniční pětiprocentní hladině statistické významnosti. Indikátor měřící kvalitu života prostřednictvím HDI naznačuje negativní souvislost s výší podnikatelské aktivity měřenou EBOR. Proměnné HDP na obyvatele a Efektivita vlády pak naznačují pozitivní souvislost s podnikatelskou aktivitou.
- To znamená že na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ zamítáme nulovou hypotézu o statistické nevýznamnosti proměnné Počet dnů potřebných pro zahájení podniku a přijímáme alternativní hypotézu, která nám říká, že proměnná Počet dnů potřebných pro zahájení je statisticky významná.
- Z výsledků vyplývá, že ve sledovaném období větší počet dnů potřebných pro založení podniku byl spojen s nižší mírou podnikatelské aktivity měřenou EBOR. To znamená že při zvýšení počtu dnů potřebných pro otevření podniku EBOR klesá. Zároveň záporná hodnota koeficientu potvrzuje charakter vztahu mezi závislou a nezávislou proměnnou.

- Vnitřní R^2 se rovnají 0,563734 a znamená že vysvětlující proměnné v regresi jsou společně schopny vysvětlit chování závisle proměnné.

V následující tabulce jsou uvedeny výsledky modelu 1.2.2.

Tabulka 8 Výsledky modelu 1.2.2

Model 1.2.2 Regresní model s fixními a náhodnými efekty					
Závislá proměnná: EBOR					
Počet pozorování:89					
Robustní směrodatné chyby					
Proměnné	Koeficient	Směr. chyba	T-podíl	P-hodnota	
Const.	47.3567	15.4897	3.057	0.0031	***
HDP na obyvatele	0.0002	7.86643e-05	2.949	0.0043	***
HDI	-70.8786	20.4591	-3.464	0.0009	***
Efektivita Vlády	0.2454	0.0368	6.655	4.29e-09	***
Náklady potřebné pro zahájení podniku	-0.3414	0.0794	-4.298	5.18e-05	***
vnitřní R^2 0, 720935					

Zdroj: Gretl

- Nezávislá proměnná Náklady potřebné pro zahájení podniku významně vysvětluje EBOR.
- Ostatní proměnné zařazené do modelu jsou statistické významně: HDP na obyvatele, Indexu lidského rozvoje a Efektivitu vlády. Všichni proměnné se ukázaly být statisticky významně alespoň na hraniční pětiprocentní hladině statistické významnosti. Stále pozorujeme že indikátor měřící kvalitu života prostřednictvím HDI naznačuje negativní souvislost s výší podnikatelské aktivity měřenou EBOR. Proměnné HDP na obyvatele a Efektivita vlády pak naznačují pozitivní souvislost s podnikatelskou aktivitou.
- To znamená že na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ zamítáme nulovou hypotézu o statistické nevýznamnosti proměnné Počet dnů potřebných pro zahájení podniku a přijímáme alternativní hypotézu, která nám říká, že proměnná Počet dnů potřebných pro zahájení podniku je statisticky významná.
- Z výsledků vyplývá, že ve sledovaném období zvýšení nakladu potřebných pro založení podniku bylo spojeno s nižší mírou podnikatelské aktivity měřenou EBOR. Zároveň

záporná hodnota koeficientu potvrzuje charakter vztahu mezi závislou a nezávislou proměnnou.

- Vnitřní R^2 se rovnají 0,720935 a znamená že vysvětlující proměnné v regresi jsou společně schopny vysvětlit chování závisle proměnné.

V následující tabulce jsou uvedeny výsledky modelu 1.2.3.

Tabulka 9 Výsledky modelu 1.2.3

Model 1.2.3 Regresní model s fixními a náhodnými efekty					
Závislá proměnná: EBOR					
Počet pozorování:89					
Robustní směrodatné chyby					
Proměnné	Koeficient	Směr. chyba	T-podíl	P-hodnota	
Const.	74.9496	32.6789	2.294	0.0247	**
HDP na obyvatele	0.0003	8.71845e-05	3.511	0.0008	***
HDI	-103.295	42.0134	-2.459	0.0163	**
Efektivita Vlády	0.2846	0.0786	3.620	0.0005	***
Počet procedur potřebných pro zahájení podniku	-0.9609	0.4140	-2.321	0.0231	**
vnitřní R^2 0,591513					

Zdroj: Gretl

- Nezávislá proměnná Počet procedur potřebných pro zahájení podniku významně vysvětluje EBOR na 5 % hladině významnosti.
- Ostatní proměnné zařazené do modelu jsou statistické významné: HDP na obyvatele, Indexu lidského rozvoje a efektivitu vlády. Všichni proměnné se ukázaly být statisticky významné alespoň na hraniční pětiprocentní hladině statistické významnosti. Stále pozorujeme že indikátor měřící kvalitu života prostřednictvím HDI naznačuje negativní souvislost s výší podnikatelské aktivity měřenou EBOR. Proměnné HDP na obyvatele a Efektivita vlády pak naznačují pozitivní souvislost s podnikatelskou aktivitou.
- To znamená že na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ zamítáme nulovou hypotézu o statistické nevýznamnosti proměnné Počet procedur potřebných pro zahájení podniku a přijímáme alternativní hypotézu, která nám říká, že proměnná Počet procedur potřebných pro zahájení podniku je statisticky významná.
- Z výsledků vyplývá, že ve sledovaném období zvýšení počtů procedur potřebných pro zahájení podniku bylo spojeno s nižší mírou podnikatelské aktivity měřenou EBOR.

Zároveň záporná hodnota koeficientu potvrzuje charakter vztahu mezi závislou a nezávislou proměnnou.

- Vnitřní R^2 se rovnají 0,591513 a znamená že vysvětlující proměnné v regresi jsou společně schopny vysvětlit chování závisle proměnné.

V následující tabulce jsou uvedeny výsledky modelu 1.2.4.

Tabulka 10 Výsledky modelu 1.2.4

Model 1.2.4 Regresní model s fixními a náhodnými efekty					
Závislá proměnná: EBOR					
Počet pozorování: 89					
Robustní směrodatné chyby					
Proměnné	Koeficient	Směr. chyba	T-podíl	P-hodnota	
Const.	-4.91541	20.7444	-0.2370	0.8133	
HDP na obyvatele	0.0002	8.60257e-05	3.313	0.0014	***
HDI	-8.8833	26.8786	-0.3305	0.7420	
Efektivita Vlády	0.2188	0.0511	4.281	5.51e-05	***
Minimální výše kapitálu potřebné pro oficiální založení podniku	-0.0229	0.0111	-2.057	0.0432	**
vnitřní R^2 0,505715					

Zdroj: Gretl

- Nezávislá proměnná Výše minimálního kapitálu pro zahájení podniku významně vysvětluje EBOR.
- Proměnné HDP na obyvatele a Efektivita vlády zařazené do modelu jsou statistické významně, tyto proměnné se ukázaly být statisticky významně alespoň na hraniční pětiprocentní hladině statistické významnosti. Stále pozorujeme že indikátor měřící kvalitu života prostřednictvím HDI naznačuje negativní souvislost s výší podnikatelské aktivity měřenou EBOR, ale není statistické významný. Proměnné HDP na obyvatele a Efektivita vlády pak naznačují pozitivní souvislost s podnikatelskou aktivitou.
- To znamená že na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ zamítáme nulovou hypotézu o statistické nevýznamnosti proměnné Výše minimálního kapitálu a přijímáme

alternativní hypotézu, která nám říká, že proměnná Výše minimálního kapitálu je statisticky významná.

- Z výsledků vyplývá, že ve sledovaném období zvýšení výše minimálního kapitálu potřebných pro založení podniku bylo spojeno s nižší mírou podnikatelské aktivity měřenou EBOR. Zároveň záporná hodnota koeficientu potvrzuje charakter vztahu mezi závislou a nezávislou proměnnou.
- Vnitřní R^2 se rovnají 0,505715a znamená že vysvětlující proměnné v regresi jsou společně schopny vysvětlit chování závisle proměnné.

Výsledky modelu 1.2

Z výsledků tedy vyplývá, že hypotéza H1 je statisticky podporována i v případě, kdy je podnikatelská aktivita vyjádřena prostřednictvím EBOR. Testy čtyř proměnných odrážejících míru regulace ve fázi otevření podniku (počet procedur nutných pro založení podniku, náklady na otevření podniku, počet dnů potřebných pro založení podniku, minimální výše základního kapitálu) potvrdili statisticky významný negativní dopad na počet nových podniků.

Model 1.3: Vliv regulace ve fázi založení podniku na Počet nových podnikatelů na tisíc obyvatel v produktivním věku (NBD)

Vysvětlit změny v této závislé proměnné pomocí ukazatelů regulace ve fázi založení podniku se mi nepodařilo. V rámci všech pozorování p-hodnota je větší než 0,05. Nezamítám nulovou hypotézu, jestliže pozorovaná hladina významnosti je větší nebo rovna námi zvolené hladině významnosti. Vzhledem k tomu, že hodnoty indexu jsou k dispozici pouze od roku 2006 do roku 2016, najít vysvětlení pro zvolenou závislou proměnnou se nepodařilo.

Procento změny závislé proměnné v tomto modelu, které lze vysvětlit změnou v nezávislé proměnné zůstává nízké, ale je významné. Výsledek modelu 1.3 potvrzuje výsledky pozorování v modelu 1.1. a 1.2, přetrvává negativní vztah mezi závislou a nezávislými proměnnými.

4.3.2 Model 2 Vliv Indexu vnímání korupce na počet podnikatelů

Model 2.1: Vliv korupce na Procento dospělé populace ve věku od 18 do 64 let, které se nachází v procesu založení podnikání (rodící se podnikatel) nebo vlastník-manažer nového podniku, který je méně než 42 měsíců v provozu (Total Early-Stage entrepreneurial activity (TEA)).

V druhém modelu jsem si zvolila Index vnímání korupce jako nezávislou proměnnou pro testování hypotézy H2, ostatní proměnné zůstaly beze změny. H2: Míra ekonomické svobody má pozitivní vliv na počet nových podnikatelů vyjádřeny TEA. Stejně jako v předchozí části mám tři ukazatele podnikatelské aktivity a budu postupně testovat vliv korupce na počet nových podnikatelů. Kontrolní proměnné zůstávají stejné jako v předchozím modelu.

Je důležité si uvědomit, že index představuje škálu od 0 do 100, kde 100 znamená méně zkorumpovanou zemi. V následující tabulce jsou uvedeny výsledky modelu 2.1.

Tabulka 11 Výsledky modelu 2.1

Model 2.1 Regresní model s fixními a náhodnými efekty					
Závislá proměnná: TEA					
Počet pozorování: 85					
Robustní směrodatné chyby					
<i>Proměnné</i>	<i>Koeficient</i>	<i>Směr. chyba</i>	<i>T-podíl</i>	<i>P-hodnota</i>	
Const.	7.3661	7.6351	0.9648	0.3380	
HDP na obyvatele	-6.85048e-05	7.40697e-05	-0.9249	0.3582	
HDI	3.40675	11.7291	0.2905	0.7723	
Efektivita Vlády	-0.0399	0.0380161	-1.051	0.2969	
Index vnímání korupce	0.0293	0.0174	1.687	0.0961	*
vnitřní R ² 0,259047					

Zdroj: Gretl

- Proměnná Index vnímání korupce významně vysvětluje TEA.
- Ostatní proměnné HDP na obyvatele, Index lidského rozvoje a Efektivita vlády zařazené do modelu nejsou statistické významné.
- To znamená že na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ zamítáme nulovou hypotézu o statistické nevýznamnosti proměnné Index vnímání korupce a přijímáme alternativní hypotézu, která nám říká, že proměnná Index vnímání korupce je statisticky významná.
- Z výsledků vyplývá, že ve sledovaném období zvýšení Indexu vnímání korupce bylo spojeno s vyšší mírou podnikatelské aktivity měřenou TEA. Zároveň kladná hodnota koeficientu potvrzuje charakter vztahu mezi závislou a nezávislou proměnnou.

- Vnitřní R^2 se rovnají 0,259047 to znamená že vysvětlující proměnné v regresi jsou společně schopny vysvětlit chování závisle proměnné.

Model 2.2: Vliv korupce na Procento dospělé populace ve věku od 18 do 64 let, které v současné době je vlastníkem-manažerem vytvořeného jim podniku, tj. provozuje fungující podnik, který vyplácí mzdu nebo jiné platby po více než 42 měsíců (Established Ownership Rate (EBOR)).

V následující tabulce jsou uvedeny výsledky modelu 2.2.

Tabulka 12 Výsledky modelu 2.2

Model 2.2 Regresní model s fixními a náhodnými efekty					
Závislá proměnná: EBOR					
Počet pozorování:84					
Robustní směrodatné chyby					
Proměnné	Koeficient	Směr. Chyba	T-podíl	P-hodnota	
Const.	21.1095	31.4861	0.6704	0.5049	
HDP na obyvatele	0.0003	6.04371e-05	6.571	8.80e-09	***
HDI	-35.9695	40.7208	-0.8833	0.3802	
Efektivita Vlády	0.0994	0.0780	1.274	0.2071	
Index vnímání korupce	0.0543	0.0162	3.334	0.0014	***
vnitřní R^2 0,566097					

Zdroj: Gretl

- Nezávislá proměnná Index vnímání korupce významně vysvětluje EBOR.
- Proměnné Index lidského rozvoje a Efektivita vlády zařazené do modelu nejsou statistické významně alespoň na hraniční pětiprocentní hladině statistické významnosti. Stále pozorujeme že indikátor měřící kvalitu života prostřednictvím HDI naznačuje negativní souvislost s výší podnikatelské aktivity měřenou EBOR. Proměnná HDP na obyvatele je statistické významnou a naznačují pozitivní souvislost s podnikatelskou aktivitou.
- To znamená že na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ zamítáme nulovou hypotézu o statistické nevýznamnosti proměnné Index vnímání korupce a přijímáme alternativní hypotézu, která nám říká, že proměnná Index vnímání korupce je statisticky významná.

- Z výsledků vyplývá, že ve sledovaném období zvýšení Index vnímání korupce potřebných pro založení podniku bylo spojeno s vyšší mírou podnikatelské aktivity měřenou EBOR. Zároveň kladná hodnota koeficientu potvrzuje charakter vztahu mezi závislou a nezávislou proměnnou.
- Vnitřní R^2 se rovnají 0,566097 znamená že vysvětlující proměnné v regresi jsou společně schopny vysvětlit chování závisle proměnné.

Model 2.3: Vliv korupce na Počet nových podnikatelů na tisíc obyvatel v produktivním věku (NBD).

V následující tabulce jsou uvedeny výsledky modelu 2.3.

Tabulka 13 Výsledky modelu 2.3

Model 2.3 Regresní model s fixními a náhodnými efekty					
Závislá proměnná: Počet nových podnikatelů na tisíc obyvatel v produktivním věku (NBD)					
Počet pozorování: 121					
Robustní směrodatné chyby					
Proměnné	Koeficient	Směr. chyba	T-podíl	P-hodnota	
Const.	20.2881	20.6481	0.9826	0.3281	
HDP na obyvatele	-9.05916e-05	0.0001	-0.6693	0.5048	
HDI	-21.6157	31.4527	-0.6872	0.4935	
Efektivita Vlády	0.0324	0.0811	0.4002	0.6899	
Index vnímání korupce	0.0310	0.0324	0.9558	0.3414	
vnitřní R^2 0, 133469					

Zdroj: Gretl

- Příslušná vysvětlující proměnná nemá statisticky významný vliv pro vysvětlení chování závisle proměnné Počet nových podnikatelů na tisíc obyvatel v produktivním věku (NBD) na 5 % hladině významnosti.
- Pro ostatní proměnné zařazené do modelu, HDP na obyvatele, Index lidského rozvoje, efektivitu vlády, také se nám nepodařilo prokázat statistickou významnost.

Výsledky modelu 2

V prvních dvou testů Index vnímání korupce se ukázal být statisticky významný při vyjádření podnikatelské aktivity s využitím koeficientů získaných v rámci GEM. V rámci testu vlivu korupce na počet podnikatelů podle proměnně Počet nových podnikatelů na tisíc obyvatel v produktivním věku (NBD) příslušná vysvětlující proměnná neměla statisticky významný vliv pro vysvětlení chování závisle proměnné na 5 % hladině významnosti. Nakonec lze označit, že zvýšení Indexu vnímání korupce bylo spojeno s vyšší mírou podnikatelské aktivity.

4.3.3 Model 3 Vliv Indexu ekonomické svobody na počet podnikatelů

Prostřednictvím tohoto modelu otestuji platnost hypotézy H3. H3: Vnímaná míra korupce má negativní vliv na počet nových podnikatelů. Stejně jako v předchozí části mám tři ukazatele podnikatelské aktivity a budu postupně testovat zvýšení Indexu Ekonomické svobody na počet nových podnikatelů. Kontrolní proměnné zůstávají stejné jako v předchozím modelu.

Model 3.1: Vliv Indexu ekonomické svobody na Procento dospělé populace ve věku od 18 do 64 let, které se nachází v procesu založení podnikání (rodící se podnikatel) nebo vlastník-manažer nového podniku, který je méně než 42 měsíců v provozu (Total Early-Stage entrepreneurial activity (TEA)).

V následující tabulce jsou uvedeny výsledky modelu 3.1.

Tabulka 14 Výsledky modelu 3.1

Model 3.1 Regresní model s fixními a náhodnými efekty					
Závislá proměnná: TEA					
Počet pozorování: 93					
Robustní směrodatné chyby					
Proměnné	Koeficient	Směr. chyba	T-podíl	P-hodnota	
Const.	0.637645	10.4691	0.06091	0.9516	
HDP na obyvatele	-5.29032e-05	0.000203298	-0.2602	0.7954	
HDI	-2.52212	29.0646	-0.08678	0.9311	
Efektivita Vlády	-0.0970568	0.0355715	-2.728	0.0079	***
Index ekonomické svobody	0.253895	0.155510	1.633	0.1066	
vnitřní R ² 0,602696					

Zdroj: Gretl

- Podle výsledku statistického testu proměnná Index ekonomické svobody nemá statisticky významný vliv pro vysvětlení chování závisle proměnné TEA.
- Podíváme-li se na ostatní proměnné zařazené do modelu, tak můžeme pozorovat, že se nám nepodařilo prokázat statistickou významnost proměnné HDP na obyvatele, Indexu lidského rozvoje. Jenom Efektivita vlády významně vysvětluje TEA, alespoň na hraniční pětiprocentní hladině statistické významnosti. Indikátor měřící kvalitu života prostřednictvím HDI a HDP na obyvatele naznačuje negativní souvislost s vyšší podnikatelské aktivity měřenou TEA. Proměnná Index ekonomické svobody pak naznačují pozitivní souvislost s podnikatelskou aktivitou.
- To znamená že na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ přijímáme nulovou hypotézu o statistické nevýznamnosti proměnné Index ekonomické svobody pro ekonomickou aktivitu.
- Vnitřní R^2 se rovnají 0,602696 můžeme říct, že vysvětlující proměnné v regresi jsou společně schopny vysvětlit chování závisle proměnné.

Model 3.2: Vliv ukazatele Index ekonomické svobody na Procento dospělé populace ve věku od 18 do 64 let, které v současné době je vlastníkem-manažerem vytvořeného jim podniku, tj. provozuje fungující podnik, který vyplácí mzdu nebo jiné platby po více než 42 měsíců (Established Ownership Rate (EBOR)). V následující tabulce jsou uvedeny výsledky modelu 3.1.

Tabulka 15 Výsledky modelu 3.2

Model 3.2 Regresní model s fixními a náhodnými efekty					
Závislá proměnná: EBOR					
Počet pozorování: 93					
Robustní směrodatné chyby					
Proměnné	Koeficient	Směr. chyba	T-podíl	P-hodnota	
Const.	23.7463	11.9210	1.992	0.0501	*
HDP na obyvatele	0.0008	0.0002	4.136	9.35e-05	***
HDI	-83.9544	28.6299	-2.932	0.0045	***
Efektivita Vlády	0.0667	0.0802	0.8315	0.4084	
Index ekonomické svobody	0.5455	0.1780	3.064	0.0031	***
vnitřní R^2 0,451631					

Zdroj: Gretl

- Nezávislá proměnná Index ekonomické svobody významně vysvětluje EBOR.
- Proměnné Index lidského rozvoje, HDP na obyvatele a Efektivita vlády zařazené do modelu jsou statisticky významné, tyto proměnné se ukázaly být statisticky významné alespoň na hraniční pětiprocentní hladině statistické významnosti. Stále pozorujeme že indikátor měřící kvalitu života prostřednictvím HDI naznačuje negativní souvislost s výší podnikatelské aktivity měřenou EBOR. Proměnná Efektivita vlády není statisticky významná, ale naznačují pozitivní souvislost s podnikatelskou aktivitou.
- To znamená že na hladině významnosti $\alpha = 0,05$ zamítáme nulovou hypotézu o statistické nevýznamnosti proměnné Index ekonomické svobody a přijímáme alternativní hypotézu, která nám říká, že proměnná Index ekonomické svobody je statisticky významná.
- Z výsledků vyplývá, že ve sledovaném období zvýšení Indexu ekonomické svobody bylo spojeno s vyšší mírou podnikatelské aktivity měřenou EBOR. Zároveň kladná hodnota koeficientu potvrzuje charakter vztahu mezi závislou a nezávislou proměnnou.
- Vnitřní R^2 se rovnají 0,451631 znamená že vysvětlující proměnné v regresi jsou společně schopny vysvětlit chování závisle proměnné

Model 3.3: Vliv ukazatele Index ekonomické svobody na počet podnikatelů podle počtu nových podnikatelů na tisíc obyvatel v produktivním věku (NBD)

V následující tabulce jsou uvedeny výsledky modelu 3.1.

Tabulka 16 Výsledky modelu 3.3

Model 3.3 Regresní model s fixními a náhodnými efekty					
Závislá proměnná: Počet nových podnikatelů na tisíc obyvatel v produktivním věku (NBD)					
Počet pozorování: 132					
Robustní směrodatné chyby					
Proměnné	Koeficient	Směr. chyba	T-podíl	P-hodnota	
Const.	13.2519	11.9029	1.113	0.2679	
HDP na obyvatele	-0.0002	0.0001	-1.621	0.1078	
HDI	5.63623	18.3499	-0.3072	0.7593	
Efektivita Vlády	-0.0097	0.0538	-0.1814	0.8564	
Index ekonomické svobody	-0.0188	0.1014	-0.1855	0.8532	
vnitřní R^2 0.217179					

Zdroj: Gretl

- Příslušná vysvětlující proměnná Index ekonomické svobody nemá statisticky významný vliv pro vysvětlení chování závislé proměnné Počet nových podnikatelů na tisíc obyvatel v produktivním věku (NBD) na 5 % hladině významnosti.

Pro ostatní proměnné zařazené do modelu, HDP na obyvatele, Index lidského rozvoje, efektivitu vlády, také se nám nepodařilo prokázat statistickou významnost.

Výsledky modelu 3

Třetí model poskytl statisticky významný výsledek jenom při testování závislé proměnné EBOR. Tabulka 15 ukazuje, že změny v tomto ukazateli můžeme vysvětlit pomocí změn Indexu ekonomické svobody jen v tomto případě. Tento výsledek může být užitečný pro další zkoumání, které vezme v úvahu rozdíl mezi indexy GEM a prozkoumá možné příčiny rozdílů ve výsledcích.

4.4 Diskuze

V empirické části jsem zkoumala, jak specifické charakteristiky podnikatelského prostředí, konkrétně administrativní překážky, úroveň ekonomické svobody a úroveň korupce ovlivňují počet nových podnikatelů. Pomocí regresních modelů jsem postupně testovala tři hypotézy. Zčásti se mi podařilo prokázat platnost všech hypotéz. Na základě předchozích studií jsem označila tři skupiny charakteristik: úroveň administrativní regulace (byrokracie ve fázi založení podniku), korupce a celkovou úroveň ekonomické svobody země. Pro ověření výsledků jsem použila tři závislé proměnné určující podnikatelskou aktivitu, ale ne ve všech případech byly výsledky statisticky významné.

Proměnné byly rozděleny do čtyřech základních skupin: první skupina se skládala ze třech proměnných, které určují úroveň podnikatelské aktivity, tvoří tedy závislou proměnnou ve vícenásobné regresní analýze. Druhá skupina proměnných charakterizuje podnikatelské prostředí, třetí – úroveň byrokracie, ekonomické svobody a korupce, čtvrtá je skupina kontrolních proměnných, mezi které patří HDP a HDI. Byly stanoveny a testovány tři hypotézy, jejichž cílem bylo určit vliv (1) administrativních překážek pro vstup na trh, (2) ekonomické svobody a (3) korupce na podnikatelskou aktivitu vyjádřenou třemi různými ukazateli.

První model se skládal ze tří částí a byl odhadnut pro tři výše uvedené závislé proměnné, které charakterizují podnikatelskou aktivitu, bylo provedeno celkem 12 testů. Výsledky testů ukázaly, že nadměrná regulace, velké množství byrokratických postupů a vysoké náklady ve fázi založení podniku mají určitý negativní vliv na podnikatelskou aktivitu měřenou dvěma proměnnými určenými konsorciem GEM. V rámci empirické analýzy jsem se snažila rozšířit výsledky i o měření podnikatelské aktivity formou registrované míry aktivity (vyjádřenou jako počet nových podnikatelů na tisíc obyvatel v produktivním věku (NBD), a i když výsledky nebyly statisticky významné, tak směr působení vlivu byl v souladu s ostatními modely.

Ve druhém modelu jsem testovala vliv míry ekonomické svobody na počet nových podnikatelů, byly provedeny tři testy a hypotéza byla potvrzena na základě dvou testů, které také zahrnovaly definici podnikatelské aktivity podle Mezinárodního výzkumu podnikatelské aktivity Global Entrepreneurship Monitor (GEM). Výsledek pro registrovanou míru aktivity (NBD) zůstal statisticky nevýznamný.

Pomocí třetího modelu jsem testovala hypotézu o negativním vlivu Vnímané míry korupce na počet nových podnikatelů, byly provedeny tři testy. Třetí model ale poskytl statisticky významný výsledek jenom při testování závislé proměnné EBOR, může to být užitečné pro

další zkoumání, které vezme v úvahu rozdíl mezi indexy konsorcia GEM a prozkoumá možné příčiny rozdílů ve výsledcích.

Ačkoliv jsem nedostala protichůdné výsledky, nepodařilo se mi prokázat vliv faktorů určujících podnikatelské prostředí na třetí závislou proměnnou: Počet nových podnikatelů na tisíc obyvatel v produktivním věku (NBD). Data jsou uvedena v maximálním možném rozsahu, ale dostupnost dat do určité míry omezuje analýzu v dlouhých časových intervalech. Ve většině modelu výsledek testování nebyl statisticky významný. Jako možný důvod předpokládám omezení původního datového souboru, údaje jsou k dispozici pouze v časovém rozmezí od roku 2006 do roku 2016.

Druhým omezením je rozdíl v přístupu k měření některých ukazatelů, což může vést k rozporným výsledkům, ale zároveň umožňuje provést srovnání napříč jednotlivými indikátory, které mohou měřit danou oblast.

Při testování první hypotézy, která zkoumá souvislost mezi mírou regulace a mírou podnikatelské aktivity, Počet procedur potřebných pro založení podniku nebyl statisticky významný na rozdíl od ostatních proměnných skupiny, k tomuto došlo při použití TEA jako závislé proměnné. Předpokládám, že hlavním důvodem je to, že mladí začínající podnikatelé mohou najít čas na splnění byrokratických postupů, ale často nemají finanční prostředky. Proto administrativní bariéry jako jsou růst velikosti minimálního kapitálu a celkových náklady potřebných pro oficiální registraci společnosti se mohou stát nepřekonatelnými.

Podobné výsledky byly získány v rámci studie van Stel a kol. (2007), podle tohoto výzkumu největší negativní vliv mají výše základního kapitálu a regulace na trhu práce. Nepodařilo se prokázat vliv nákladů na založení podniku a počtu kroků pro založení. Tato studie byla provedena na vzorku 39 zemí po celém světě.

Není divu, že překážky vstupu úzce souvisí s pojmem korupce. Podle Klapper a kol. (2018) regulační překážky vstupu na trh pro nové podniky nemají žádný nepříznivý (negativní) vliv ve zkorumpovaných zemích, a naopak mají negativní vliv v méně zkorumpovaných, to znamená, že korupce má pozitivní vliv na rozvoj podnikání. Významný výzkum provedli Axel Dreher a Martin Gassebner (2011), podle jejich výzkumu korupce snižuje negativní dopad zbytečné regulace ve vysoce regulované ekonomice, ale ne vždy. Také výzkumy Méon a Sekkat (2005) a Méon a Weill (2010) zdůrazňují pozitivní význam korupce v procesu vývoje ekonomiky. Nicméně, spousta výzkumů tuto hypotézu nepotvrzuje. Například, Dutta a Sobel (2016) zdůrazňují, že korupce nikdy nezlepšuje rozvoj podnikání; jen snižuje negativní dopad, v

případě špatných podmínek pro podnikání, to ale není řešení problému špatného podnikatelského prostředí v dlouhodobém horizontu.

V této práci se podařilo částečně prokázat negativní vliv korupce na podnikatelskou činnost, ale pouze na příkladu proměnných definovaných v rámci Mezinárodního výzkumu podnikatelské aktivity Global Entrepreneurship Monitor (GEM). To otevírá nové možnosti výzkumů, především pro určení způsobů měření podnikatelské aktivity.

Samozřejmě, perspektivním směrem analýzy je měření míry regulace ekonomiky a vlivu korupce na této konkrétní úrovni regulace. Pojem korupce zase úzce souvisí s pojmem ekonomické svobody. Míra ekonomické svobody má velký význam, velmi to ale závisí na institucionálním kontextu (Dempster a Isaacs, 2017). V této práci byl potvrzen vliv úrovně ekonomické svobody, ale nebyl zjištěn žádný vztah k určitému institucionálnímu kontextu, může to být cíl hlubšího výzkumu.

Zároveň jsem čekala, že výsledky testování dvou kontrolních proměnných poskytnutých konsorciem GEM budou podobné, ale ve třetím modelu dostala jsem výsledek, ve kterém jen EBOR může být vysvětlena změnami úrovně ekonomické svobody. V případě TEA model není statisticky významný. Je třeba poznamenat, že EBOR zahrnuje podniky, které fungují (tj. například platí mzdy) více než 42 měsíců. Je možné, že toto upřesnění se stane základem dalšího výzkumu.

Důležitým doplněním modelu by bylo využití ukazatelů úrovně daňového zatížení a přístupu k financím nových podnikatelů. Našla jsem ukazatele daňového zatížení, ale nepodařilo se mi je zahrnout do modelu. Hodně výzkumníků (například Robson a Obeng, 2008; Acs a Szerb, 2007) poukazují na slabost finančních institucí v postkomunistických zemích, myslím si, že přesně tento problém se může stát tématem pro další zkoumání podnikatelského prostředí ve zvoleném regionu střední a východní Evropy, složitost spočívá v nalezení ukazatelů přesně definujících situaci na finančních trzích v dlouhodobém časovém horizontu. Nepodařilo se mi zahrnout do modelu: daň z příjmu podniků, domácí úvěry pro soukromý sektor.

Mnohostrannost pojmů zapojených do analýzy a možnost různého přístupu k jejich definici vytváří velké množství kombinací v rámci modelu. V této diplomové práci se mi podařilo prozkoumat pouze část z nich. Nárůst zájmu o zkoumání fenoménu podnikatelské aktivity tlačí k vytvoření obrovské databáze znalostí pro analýzu, v první radě omezení zůstává však nedostatek dat při pokusu zapojit velké časové rozpětí, také větší množství dat je shromážděné u rozvinutých zemí, to také omezilo moje výsledky.

Závěr

Hlavním cílem této diplomové práce bylo zanalyzovat důležité podmínky, které jednak přispívají ke zlepšení podnikatelské aktivity a jejímu rozvoji, a které jednak brání většímu rozšíření soukromého podnikání v postkomunistických zemích. Pro splnění cíle byla práce rozdělena na dvě části: teoretickou a empirickou. V první části práce jsou postupně definovány základní pojmy nezbytné pro porozumění problematice. Teoretická část je založena na předchozích empirických a teoretických studiích zahraničních vědců, kteří zkoumali podmínky a zákonitosti práce podnikatelů po celém světě, včetně různých historických kontextů. Na začátku je rozveden samotný pojem podnikání a důležitost role podnikání pro rozvoj bohatství zemí.

V práci byla zvláštní pozornost věnována pojetí podnikatelské aktivity a způsobům jejího měření, s cílem porovnat zjištěné výsledky. Při psaní práce byly využity dva způsoby měření, a to: jeden z nejúčinnějších a nejpoužitelnějších způsobů: Mezinárodní výzkum podnikatelské aktivity (GEM, 2017), a pro srovnání druhý, tedy ukazatel Počet nových podnikatelů na tisíc obyvatel v produktivním věku New Business Density (NBD, 2016).

Dále byl definován pojem podnikatelského prostředí a byly určeny vnější faktory ovlivňující možnost podnikání v daném státě. Jde konkrétně o činnosti státu v oblasti legislativy a podpory podnikání. Důraz je kladen na fázi zahájení podnikání, a proto byly zkoumány faktory, které mohou ovlivnit motivaci lidí založit vlastní podnik: počet procedur nutných pro založení podniku, počet dnů potřebných pro založení podniku, náklady na založení podniku a minimální výše základního kapitálu. Podnikatelské prostředí bylo hodnoceno jak z hlediska formálních, tak i neformálních institucí.

Důležitým příspěvkem k formování státních institucí byl i historický kontext. V této práci byly analyzovány postkomunistické státy východní a střední Evropy. Na základě principu dostupnosti dat bylo pro empirickou analýzu zvoleno období od roku 2000 do roku 2017. Datový soubor se skládá ze zemí bývalé Varšavské smlouvy (Albánie, Bulharsko, Česká Republika, Slovensko, Maďarsko, Polsko, Rumunsko), s výjimkou Svazu sovětských socialistických republik a Německé demokratické republiky, a také zemí, které v různých časových obdobích byly součástí Jugoslávie (Bosna a Hercegovina, Černá hora, Chorvatsko, Makedonie, Slovinsko, Srbsko). Celkem jsou do analýzy zahrnuty údaje o třinácti zemích. Všechny tyto země spojuje socialistická minulost a následné období přechodu od plánované k tržní ekonomice.

V další části byly popsány základní charakteristiky socialistického režimu ve vztahu k soukromému vlastnictví a podnikání, jakož i možné příčiny změny socialistického režimu. Období transformace ekonomiky mělo individuální scénář v každé z těchto zemí, ale je možné identifikovat některé společné rysy tohoto procesu, jako například změnu celého systému organizace trhu, nový právní rámec pro podnikatele, privatizaci státních podniků, vysokou hladinu korupce a byrokracie.

Poznatky z teoretické části práce pak byly využity při sběru dat. Jednotlivé proměnné pochází primárně ze statistik Světové banky a mezinárodních výzkumů jako jsou například Mezinárodní výzkum podnikatelské aktivity Global Entrepreneurship Monitor (GEM).

Obecný závěr, který lze učinit na základě tří modelů a celkem osmnácti testů, spočívá v tom, že vysoké administrativní bariéry pro podnikatele, a zároveň korupce i byrokracie, jsou charakteristickými rysy pro analyzované země a mají negativní vliv na rozvoj podnikatelské aktivity. Zlepšení v těchto indikátorech pak může vést k růstu podnikatelské aktivity. Samozřejmě existuje mnoho parametrů, jimiž lze měřit uvedené ukazatele, avšak diplomová práce neskýtá tak široký prostor pro jejich uplatnění. Tato práce je důležitá proto, že může potenciálně zvýšit povědomí osob udílejících rozhodnutí o právní regulaci podnikání a vytvářejících programy podpory mladých podnikatelů. Výsledky této studie by mohly být použity k provádění reforem týkajících se podnikatelské činnosti na regionální úrovni i na úrovni Evropské unie.

Důležitost analýzy nejen každé ekonomiky jednotlivě, ale i skupiny zemí v rámci historického kontextu je potvrzena přítomností společných charakteristik uvnitř skupiny. Země, které prošly socialistickou etapou svého vývoje, mají odlišné vlastnosti na rozdíl od zemí, které se vyvíjely demokraticky. Nejdůležitější je role státu ve fázi přechodu od plánované ekonomiky k tržní. Nedostatek vhodných podmínek, správně fungujících institucí a zkušeností pro rozvoj soukromého podnikání požadovaly účast státu při formování vhodného podnikatelského prostředí. V současné době, historická data a pokročilé analytické nástroje dávají možnost odhalit alespoň některé zákonitosti a přispět k rozvoji podnikatelského prostředí, a v důsledku toho ke zlepšení blahobytu země nebo skupiny zemí. V podmínkách globalizace je důležité vzít v úvahu celkový makroekonomický a právní kontext. Zvláštní podmínky platí například pro země, které jsou v Evropské unii, protože mnohé legislativní zásahy do podnikání mohou být přijaty na evropské úrovni a jejich důsledky mohou ovlivnit všechny členské země.

Důležité je to, že změnit neformální instituce může být obtížnější než zpracovat a přijmout oficiální zákon upravující podnikatelskou činnost. Některé zvyky a způsoby vnímání

podnikatelského procesu je obtížně změnit. To je důvod, proč je věnována taková pozornost studiu korupce. Tato práce také potvrzuje potřebu změnit vnímání korupce jako přípustné praxe. Podnikatelské prostředí podporující podnikatele ve fázi založení podniku a pak během jejich činnosti, přispívá především k rozvoji produktivního podnikání, nikoliv destruktivního. Je to zároveň ukazatelem rozvoje země v dlouhodobé perspektivě. Platí to zejména v současnosti, v podmínkách rychlého technologického pokroku, kdy podnikatelé jsou zdrojem inovativních řešení.

Informace získané v takových výzkumech mohou pomoci vytvořit znalostní základnu pro rozvoj strategie ekonomického blahobytu země. Nejen stát má vliv na podnikatele, ale i podnikatelé mohou mít vliv na proces vývoje zákonů, analýza podnikatelského prostředí může jim poskytnout statisticky odůvodněnou informaci. Je třeba poznamenat, že navzdory současné globalizaci a jednotnému socialistickému režimu v minulosti, každá země má řadu jedinečných podmínek a vlastností. Identifikace společných rysů a problémů může ale přispět ke vzniku komplexních řešení.

Příloha 1

Podíl stínové ekonomiky ve vybraných zemích střední a východní Evropy v období od roku 1991 do roku 2015

Země	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Albánie	43.18	40.18	39.45	40.07	39.18	37.07	37.59	38.16	36.04	35.3	36.04	33.67	32.64
Bosna a Hercegovina	31.38	32.18	33.43	43.3	44.45	38.53	36.66	33.25	32.87	34.1	33.99	37.34	35.94
Bulharsko	35.13	34.99	36.05	34.57	32.93	31.45	30.72	32.83	34.6	35.3	34.91	33.45	32.97
Česká Republika	18.42	17.77	18.18	18.22	16.81	16.05	16.7	16.31	17.15	16.8	15.8	16.75	17.08
Chorvatsko	30.7	32.85	34.93	35.91	37.33	35.64	32.64	34.22	34.6	32	30.91	29.06	27.13
Maďarsko	31.89	32.26	33.69	32.03	30.18	29.18	28.35	27.11	26.57	25.1	24.7	24.14	24.19
Polsko	33.1	32.7	31.96	30.21	29.54	28.4	27.6	26.14	26.7	26.2	26.9	26.69	26.42
Rumunsko	36.03	35.13	34.8	34.99	33.4	31.12	31.65	32.18	34.45	34.4	32.33	32.51	33.03
Slovensko	17.19	19.45	19.27	18.28	17.92	18.45	17.17	17.85	17.41	17.6	17.23	17.15	16.57
Slovinsko	27.41	28.59	29.47	28.16	28.17	27.02	26.54	25.01	25.88	25.2	25	24.5	24.4

Země	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Průměr
Albánie	31.72	30.89	29.58	28.53	27.12	26.91	26.1	25.41	25.52	25.68	25.78	26.21	32.72
Bosna a Hercegovina	33.57	32.72	33.48	33.11	30.97	33.13	33.18	32.6	32.59	31.38	31.19	29.88	34.21
Bulharsko	30.58	28.63	26.78	23.7	22.77	24.08	23.42	22.39	22.12	22.37	21.6	20.83	29.17
Česká Republika	15.75	14.46	13.14	11.53	11.18	13.52	12.97	11.68	11.5	11.79	10.76	10.47	14.83
Chorvatsko	26.1	24.96	23.8	22.5	21.56	25.27	25.6	24.64	25.26	25.28	24.48	22.96	28.81
Maďarsko	22.88	22.52	21.05	21.4	20.58	23.18	22.82	21.87	22.26	21.63	20.78	20.49	25.23
Polsko	25.84	25.32	24.18	23.51	21.65	21.56	20.93	19.33	19.04	18.86	18.09	16.67	25.1
Rumunsko	30.57	30.49	28.88	27.03	25.44	28.23	26.76	25.41	25.14	23.97	22.73	22.94	30.14
Slovensko	15.37	14.5	13.52	12.15	11.52	13.47	12.84	11.96	11.81	11.75	11.64	11.18	15.33
Slovinsko	23.25	22.7	20.94	17.96	17.58	22.24	22.54	22.18	22.89	23.02	21.49	20.21	24.09

Zdroj: The International Monetary Fund (Medina a Schneider, 2018)

Zdroje

Abel, C., Savitskaya, S., Rigamonti, V. (2016, 25.leden). Europe and Central Asia: An overall stagnation. *Transparency International News*. [vid. 2018-09-12]. Dostupné z: https://www.transparency.org/news/feature/europe_and_central_asia_an_overall_stagnation

Acs, Z. J., Audretsch, D.B. (2003). *The International handbook of entrepreneurship*. Dordrecht, Holland: Kluwer Academic Publishers.

Acs, Z. J., Desai, S., Klapper, L.F. (2008). What does “entrepreneurship” data really show? *Small Business Economics*, 31(3), 265-281. doi:10.1007/s11187-008-9137-7

Acs, Z. J., Szerb, L. (2007). Entrepreneurship, economic growth and public policy. *Small business economics*, 28(2-3), 109-122. doi 10.1007/s11187-006-9012-3

Acs, Z. J. (1992). Small business economics; a global perspective. *Challenge*, 35, 38-44. doi: 10.1080/05775132.1992.11471626

Acs, Z. J. (2006). How Is Entrepreneurship Good for Economic Growth? *Innovations: Technology, Governance, Globalization*, 1(1), 97-107. doi:10.1162/itgg.2006.1.1.97

Acs, Z. J., Audretsch, D.B. (1993). *Small Firms and Entrepreneurship; An East-West Perspective*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Adusei, M. (2016). Does Entrepreneurship Promote Economic Growth in Africa? *African Development Review*, 28(2), 201–214. doi:10.1111/1467-8268.12190

Ahmad, N., Seymour, R. (2008). Defining Entrepreneurial Activity. *OECD Statistics Working Papers*. doi: 10.1787/243164686763

Aidis, R., Estrin, S., Michiewicz, T. M. (2012). Size matters: entrepreneurial entry and government. *Small Business Economics*, 39, 119-139. doi:10.1007/s11187-010-9299-y

Aidis, R., Estrin, S., Mickiewicz, T. M. (2008). Institutions and Entrepreneurship Development in Russia: A Comparative Perspective. *Journal of Business Venturing*, 23(6), 656–672. doi:10.2139/ssrn.1017252

Aixala, J., Fabro, G. (2008). Does the impact of institutional quality on economic growth depend on initial income level? *Economic Affairs*, 28(3), 45-49. doi:10.1111/j.1468-0270.2008.00844.x

Altenburg, T., Lütkenhorst, W. (2015). *Industrial policy in developing countries: Failing markets, weak states*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.

Amoros, J. A. (2009). Entrepreneurship and quality of institutions: A developing-country approach. *UNU-WIDER Research Paper*, 2009/07

Anokhin, S., Schulze, W. S. (2009). Entrepreneurship, innovation, and corruption. *Journal of Business Venturing*, 24(5), 465–476. doi:10.1016/j.jbusvent.2008.06.001

Audretsch, D.B., Thurik, A.R. (2000). Capitalism and democracy in the 21st century: from the managed to the entrepreneurial economy. *Journal of Evolutionary Economics*, 10 (1), 17-34. doi:10.1007/s001910050003

Azman-Saini, W.N.W., Baharumshah, A.Z., Law, S. H. (2010). Foreign direct investment, economic freedom and economic growth: International evidence. *Economic Modelling*, 27(5), 1079–1089. doi:10.1016/j.econmod.2010.04.001

Baumol, W.J. (1990). Entrepreneurship: productive, unproductive, and destructive. *Journal of Political Economy*, 5, 893–921. doi:10.1016/0883-9026(94)00014-x

Benacek, V. (1997). Private Entrepreneurship and Small Businesses in the Transformation of the Czech Republic. In: *Restructuring Networks in Post Socialism: Legacies, Linkages, and Localities*. Oxford, UK: Oxford University Press.

Billger, S., Goel, R. (2009). Do existing corruption levels matter in controlling corruption? *Journal Of Development Economics*, 90(2), 299-305. doi:10.1016/j.jdeveco.2008.07.006

Bjørnskov, C., Foss, N. J. (2016). Institutions, Entrepreneurship, and Economic Growth: What Do We Know and What Do We Still Need to Know? *The Academy of Management Perspectives*, 30(3), 292-315. doi:10.5465/amp.2015.0135

Boudreaux, C. J., Nikolaev, B. N., Holcombe, R. G. (2018). Corruption and destructive entrepreneurship. *Small Business Economics*, 51(1), 181-202. doi: 10.1007/s11187-017-9927-

Brixiova, Z. (2011). Modeling productive entrepreneurship in developing countries. *Small Business Economics*, 41(1), 183–194. doi:10.1007/s11187-011-9410-z

Broadman, H.G., Anderson, J., Claessens, S., Ryterman, R., Slavova, S., Vaglasindi, M., Vincelette, G. (2004). *Building Market Institutions in South Eastern Europe*. Washington, DC: World Bank.

Brown, D. S., Touchton, M., Whitford, A. (2011). Political Polarization as a Constraint on Corruption: A Cross-national Comparison. *World Development*, 39 (9), 1516–1529. doi:10.1016/j.worlddev.2011.02.006

Burton, W. (1987). Entrepreneurs vs the state: a new look at the rise of big business in America, Foreword by Forrest McDonald. *The American Historical Review*, 95 (5), 1491–1492. doi:10.1086/ahr/94.5.1491

Candidate Countries European Commission. (2018). Dostupné z: <http://ec.europa.eu/environment/enlarg/candidates.htm>

Capelleras, J.L., Mole, K. F., Greene, F. J., Storey, D. J. (2007). Do more heavily regulated economies have poorer performing new ventures? Evidence from Britain and Spain. *Journal of International Business Studies*, 39(4), 688–704. doi:10.1057/palgrave.jibs.8400340

Carlsson, B. (1992), The rise of small businesses; causes and consequences. In: *Singular Europe, Economy and Policy of the European Community after 1992* (s.145-169). Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.

Carlsson, B., Braunerhjelm, P., Acs, Z., Audretsch, D.B. (2010). The missing link: knowledge diffusion and entrepreneurship in endogenous growth. *Small Business Economics*, 34, 105–125. <https://doi.org/10.1007/s11187-009-9235-1>

Chandler, A.D. (1977). *The Visible Hand: The Managerial Revolution in American Business*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Christopoulos, D., Tsionas, E. (2004). Financial development and economic growth: evidence from panel unit root and cointegration tests. *Journal Of Development Economics*, 73(1), 55-74. doi:10.1016/j.jdeveco.2003.03.002

Cieřlik, J., van Stel, A. (2014). Comparative analysis of recent trends in private sector development in CEE transition economies. *Entrepreneurship Research Journal*, 4(2), 205-212. doi:10.1515/erj-2013-0054

Conditions for membership in EU. (2016). Dostupné z: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/conditions-membership_en

Corruption Perceptions Index (2017). Dostupné z: https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017

Cottrell, A., Lucchetti, R. (2018). *Gretl User's Guide*. Dostupné z: <http://gretl.sourceforge.net/gretl-help/gretl-guide.pdf>

CPI Transparency International - *Corruption Perceptions Index*. (2018). Dostupné z: <https://www.transparency.org/about>

Cuervo-Cazurra, A. (2006). Who cares about corruption? *Journal of the international Business Studies*, 37(6), 803-822. doi: 10.1057/palgrave.jibs.8400223

Cuervo-Cazurra, A., Genc, M. (2008). Transforming disadvantages into advantages: developing-country MNEs in the least developed countries. *Journal Of International Business Studies*, 39(6), 957-979.

De Haan, J., Sturm, J.E. (2000). On the relationship between economic freedom and economic growth. *European. Journal of Political Economy*, 16, 215 – 241.

De Soto, H. (1989). *The other path: the economic answer to terrorism*. New York: Perseus Books.

Demir, F. (2016). Depolitization of Bureaucracy: The Case of Central and Eastern European Countries. *International Journal of Public Administration*, 40(1), 54–64. doi:10.1080/01900692.2015.1072556

Dempster, G., Isaacs, J. (2017). Entrepreneurship, corruption and economic freedom. *Journal of Entrepreneurship and Public Policy*, 6(2), 181-192. <https://doi.org/10.1108/JEPP-08-2016-0030>

Djankov, S., McLiesh, C., Ramalho, R. (2006). *Regulation and growth. Economics Letters*, 92(3), 395-401. doi: 10.1016/j.econlet.2006.03.021

Djankov, S., La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., Shleifer, A. (2002). The Regulation of Entry *The Quarterly Journal of Economics*, 117(1), 1–37. doi: 10.1162/003355302753399436

Doern, R. (2009). Investigating Barriers to SME Growth and Development in Transition Environments: A Critique and Suggestions for Developing the Methodology. *International Small Business Journal*, 27(3), 275–305. <https://doi.org/10.1177/0266242609102275>

Doing Business Report 2018. (2018). Dostupné z: <http://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2018>

Domestic credit to private sector (% of GDP) | Data. (2018). Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/FS.AST.PRVT.GD.ZS>

Dreher, A., Gassebner, M. (2011). Greasing the wheels? The impact of regulations and corruption on firm entry. *Public Choice*, 155(3-4), 413-432. <https://doi.org/10.1007/s11127-011-9871-2>

Dutta, N., Sobel, R. (2016). Does corruption ever help entrepreneurship? *Small Business Economics*, 47(1), 179–199. doi: 10.1007/s11187-016-9728-7

Dvouletý, O. (2017). Can policy makers count with positive impact of entrepreneurship on economic development of the Czech regions? *Journal of Entrepreneurship in Emerging Economies*, 9(3), 286–299. doi:10.1108/jeee-11-2016-0052

Dvouletý, O., Mareš, J. (2016). Determinants of Regional Entrepreneurial Activity in the Czech Republic, ACTA VSFS, University of Finance and Administration, 10(1), 31-46.

Dvouletý, O., Blažková, I. (2018). Entrepreneurship and Corruption: Do Corruption Perceptions Influence Regional Entrepreneurial Activity? *The 12th International Days of Statistics and Economics*, 433-440.

Dvouletý, O., Gordievskaya, A., Procházka, D. A. (2018). Investigating the relationship between entrepreneurship and regional development: case of developing countries. *Journal of Global Entrepreneurship Research*, 8(1). doi:10.1186/s40497-018-0103-9

Earle, J. S., Sakova, Z. (1999). Entrepreneurship from Scratch: Lessons on the Entry Decision into Self-Employment from Transition Economies, *IZA Discussion Papers*, 79.

EFI The Heritage Foundation. (2018). Dostupné z: <https://www.heritage.org/index/about>

Engels, F. *The Principles of Communism*. Dostupné z: <https://www.marxists.org/archive/marx/works/1847/11/prin-com.htm>

Entrepreneurship - statistical indicators. (2018). Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Entrepreneurship_-_statistical_indicators#Small.2C_medium-sized_and_large_enterprises

Estrin, S., Korosteleva, J., Mickiewicz, T. (2013). Which institutions encourage entrepreneurial growth aspirations? *Journal of Business Venturing*, 28(4), 564–580. doi:10.1016/j.jbusvent.2012.05.001.

Farzanegan, M.R.(2014).Can oil-rich countries encourage entrepreneurship? *Entrepreneurship & Regional Development*, 26(9-10), 706-725. doi:10.1080/08985626.2014.981869

Feld, L.P., Schneider F. (2010). Survey on the Shadow Economy and Undeclared Earnings in OECD Countries. *German Economic Review*, 11(2), 109-149. doi:10.1111/j.1468-0475.2010.00509.x

Fölster, S. (2000). Do Entrepreneurs Create Jobs? *Small Business Economics*, 14(2), 137-148. doi:10.1023/A:1008141516160

GEM Mezinárodní výzkum podnikatelské aktivity Global Entrepreneurship Monitor (2018). Dostupné z: <http://www.gemconsortium.org/data/key-aps>

Gërzhani, K. (2004) The informal sector in developed and less developed countries: a literature survey. *Public Choice* 120, 267–300.

Gretl. Cottrell, A., Lucchetti, R. (2018). Gretl (Verze 2018-09-03) [software].Dostupné z: <http://gretl.sourceforge.net/>

Gros, D., Steinherr, A. (2006). *Economic transition in Central and Eastern Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hafer, R.W. (2013). Entrepreneurship and State Economic Growth. *Journal of Entrepreneurship and Public Policy* 2(1),67–79. doi:10.1108/20452101311318684

Hare, P.G. (2001). Institutional change and economic performance in the transition economies. Paper presented at the UNECE Spring Seminar, UNECE, Geneva.

Hartog, C., Parker, S. C., Van Stel, A., Thurik, A. R. (2010). The two-way relationship between entrepreneurship and economic performance, *Scientific Analysis of Entrepreneurship and SMEs*, (17), 1-45.

Gross domestic product (GDP). (2018). Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD>

Henrekson, M. (2005). Entrepreneurship: A weak link in the welfare state? *Industrial and Corporate Change*, 14, 437–467. doi:10.1093/icc/dth060

Hill, R., Löwenhardt, J. (1991). Nomenklatura and Perestroika. *Government and Opposition*, 26(2), 229-243. <https://doi.org/10.1111/j.1477-7053.1991.tb01135.x>

Human Development Index (HDI). (2018). Dostupné z: <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>

Kasseeah, H., (2016). Investigating the impact of entrepreneurship on economic development: a regional analysis, *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 23 (3):896-916. doi:10.1108/jsbed-09-2015-0130

Klapper, L., Laeven, L., Rajan, R. (2018). *Barriers to Entrepreneurship*. Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.903.3146&rep=rep1&type=pdf>

Koellinger, P., Thurik, A. (2012). Entrepreneurship and the business cycle. *The Review of Economics and Statistics*, 94(4), 1143-1156. doi: 10.1162/REST_a_00224

Kotler, P., Keller, K. (2007). *Marketing management* (12th ed.). Praha: Grada.

Krasniqi, B. A., S. Desai.(2016). Institutional drivers of high-growth firms: country-level evidence from 26 transition countries. *Small Business Economics*. 47(4), 1075–1094. doi:10.1007/s11187-016-9736-7

Krueger, N. F., Reilly, M. D., Carsrud, A. L. (2000). Competing models of entrepreneurial intentions. *Journal of Business Venturing*, 15(5-6), 411–432. doi:10.1016/s0883-9026(98)00033-0

Kshetri, N. (2009). Entrepreneurship in post-socialist economies: A typology and institutional contexts for market entrepreneurship. *Journal of International Entrepreneurship*, 7(3), 236-259. doi: 10.1007/s10843-009-0039-9

Lane, D. (2007). Post-Communist States and the European Union. *Journal Of Communist Studies And Transition Politics*, 23(4), 461-477. <https://doi.org/10.1080/13523270701674558>

Lavigne, M. (1999). *The economics of transition*. London, UK: St. Martin's Press.

Legters, L. (1992). *Eastern Europe*. Lexington, Mass.: D.C. Heath and Company.

Marcotte, C. (2013). Measuring entrepreneurship at the country level: A review and research agenda. *Entrepreneurship & Regional Development*, 25(3-4), 174-194. doi:10.1080/08985626.2012.710264

Marx, K., Engels, B. (1948). *Manifest Komunistické strany* . Londýn. Dostupné z: <https://www.marxists.org/cestina/marx-engels/1848/manifest/ch02.htm>

Mauro, P. (1995). Corruption and growth. *Quarterly Journal of Economics*, 110(3), 681-712.

Mauro, P. (2004). The persistence of corruption and slow economic growth. *IMF Staff Papers*, 51(1), 1-18.

Medina, L., Schneider F. (2018). Shadow economies around the world: What did We learn over the last 20 years? *IMF Working Paper*, 18/17.

Méon, P., Sekkat, K. (2005). Does corruption grease or sand the wheels of growth? *Public Choice*, 122(1-2), 69-97. doi:10.1007/s11127-005-3988-0

Méon, P.G., Weill, L. (2010). Is corruption an efficient grease? *World Development*, 38(3), 244–259. doi:10.1016/j.worlddev.2009.06.004

Mugler, J. (2000). *The climate for entrepreneurship in European countries in transition*. *The Blackwell Handbook of Entrepreneurship*. Oxford, UK: Blackwell.

Nařízení komise (ES) č. 800/2008 (2008). Úřední věstník Evropské Unie. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008R0800&from=CS>

Naudé, W. (2011). Entrepreneurship Is not a Binding Constraint to Growth and Development in the Poorest Countries. *World Development*, 39(1), 33–44. doi:10.1016/j.worlddev.2010.05.005

Němec, D. (2012). *Základy ekonometrie*. Masarykova Univerzita – Ekonomicko-správní fakulta.

New business density .(2017). Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/IC.BUS.NDNS.ZS>

Pellegata, A. (2012). Constraining political corruption: an empirical analysis of the impact of democracy. *Democratization*, 20(7), 1195–1218.

Politická mapa Evropy - MapaEvropy.eu. (2019). Dostupné z: <http://mapaevropy.eu/politicka-mapa-evropy/>

Prieger, J. E., Bampoky, C, Blanco, L. R., Liu, A. (2016). Economic growth and the optimal level of entrepreneurship. *World Development*, (82),95–109.
doi: 10.1016/j.worlddev.2016.01.013

Radaev, V. (1993). Emerging Russian entrepreneurship – as viewed by the experts. *Economic and Industrial Democracy*, 14(4), 55–77.

Raeesi, R., Dastranj, M., Mohammadi, S., Rasouli, E. (2013). Understanding the Interactions among the Barriers to Entrepreneurship Using Interpretive Structural Modeling. *International Journal of Business and Management*, 8(13). doi:10.5539/ijbm.v8n13p56

P. Reynolds, N. Bosma, E. Autio, S. Hunt, N. De Bono, Servais, P. Lopez-Garcia, N. Chin.(2005). Global entrepreneurship monitor: data collection design and implementation 1998–2003 *Small Business Economy*, 24 (3) (2005),205-23. doi:10.1007/s11187-005-1980-1

Roaf, J., Atoyan, R., Joshi, B., Krogulski, K. (2014). *25 Years of Transition Post-Communist Europe and the IMF*. Dostupné z: <https://www.imf.org/external/ns/search.aspx?NewQuery=PostCommunist+Europe+and+the+IMF&submit=>

Robson, P. J. A., Obeng, B. A. (2008). The Barriers to Growth in Ghana. *Small Business Economics*, 30(4), 385–403. <https://doi.org/10.1007/s11187-007-9046-1>

Zloch-Christy, I. (1998). Eastern Europe and the world economy: challenges of transition and globalization. Cheltenham: Elgar.

Rose, R. (2001). A Diverging Europe. *Journal of Democracy*, 12(1), 93–106. doi: 10.1353/jod.2001.0014

Rose-Ackerman, S. (1999). *Corruption and government : causes, consequences, and reform*. Cambridge: Cambridge University Press.

Samila, S., Sorenson, O. (2011). Venture capital, entrepreneurship, and economic growth. *Review of Economics and Statistics* 93, 338-349. doi:10.1162/rest_a_00066

Schumpeter, J.A. (1942). *Capitalism, Socialism and Democracy*. New York, NY: Harper & Row.

Shrnutí právních předpisů EU. (2018). Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=LEGISSUM%3An26026>

Smallbone, D., Welter, F. (2008). Entrepreneurship and the Role of Government in Post-Socialist Economies: the Challenge of Institutionalisation. *In International Council for Small Business World Conference Proceedings*.

Smallbone, D., Welter, F. (2003). Entrepreneurship and enterprise strategies in transition economies: an institutional perspective. *Small Firms and Economic Development in Developed and Transition Economies: A Reader*, (107-126)

Smallbone, D., Welter, F. (2001). The Role of Government in SME Development in Transition Countries. *International Small Business Journal*, 19(4), 63-77.

Smallbone, D., Welter, F. (2001). The distinctiveness of entrepreneurship in transition economies. *Small Business Economics*, 16(4), 249–262. <https://doi.org/10.1023/A:1011159216578>

Smith, J. (2005). *The fall of Soviet Communism*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.

Sobel, R. (2008). Testing Baumol: institutional quality and the productivity of entrepreneurship. *Journal of Business Venturing*, 23(6),641–665. doi: 10.1016/j.jbusvent.2008.01.004

Stam, E., Stel, A. (2011). Types of Entrepreneurship and Economic Growth. *Entrepreneurship, Innovation, And Economic Development*, 78-95. doi: 10.1093/acprof:oso/9780199596515.003.0004

Staniszis, J. (1991). *The Dynamics of the Breakthrough in Eastern Europe: The Polish Experience*. Berkeley, CA: University of California Press

Stanton, E. (2007). *The Human Development Index: A History*. Working paper series,127.

Stark, D. (1996) Recombinant property in East European capitalism. *American Journal of Sociology*, 101, 993–1027.

Stenholm, P., Acs, Z., Wuebker, R. (2013). Exploring country-level institutional arrangements on the rate and type of entrepreneurial activity. *Journal of Business Venturing*, 28, 176–193

Sternberg,R.,Wennekers,S. (2005). Determinants and effects of new business creation using GEM. *Small Business Economics*, 24 (3), 193-203. doi:10.1007/s11187-005-1974-z

Stoica, M., Liao, J., Welsch, H. (2004). Organizational culture and patterns of information processing: The case of small and medium-sized enterprises, *Journal of Developmental Entrepreneurship*, 9(3),251- 266.

Swaleheen, M., Stansel, D. (2007). Economic freedom, corruption and growth. *Cato Journal*, 27(3),343-358.

The Phare programme EU. (2004). Dostupné z: https://web.archive.org/web/20100505090129/http://ec.europa.eu/enlargement/how-does-it-work/financial-assistance/phare/index_en.htm

The Worldwide Governance Indicators. (2019). Dostupné z: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/#home>

Thurik, R., Stam, E., Audretsch, D. (2013) The Rise of the Entrepreneurial Economy and the Future of Dynamic Capitalism. *Technovation*, 33(8-9), 302-310. doi:10.1016/j.technovation.2013.07.003

Thurik, R.,Wennekers, S. (2004). Entrepreneurship, small business and economic growth. *Journal Of Small Business And Enterprise Development*, 11(1), 140-149. doi:10.1108/14626000410519173

Total tax rate (% of commercial profits) | Data. (2018). Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/IC.TAX.TOTL.CP.ZS?view=chart>

Transition The First Ten Years Analysis and Lessons for Eastern Europe and the Former Soviet Union. (1998). Dostupné z: <http://siteresources.worldbank.org/ECAEXT/Resources/complete.pdf>

Treisman, D. (2000). The Causes of Corruption: A Cross-National Study. *Journal of Public Economics*, (76), 399–457. doi:10.1016/S0047-2727(99)00092-4

van Stel, A., Carree, M., Thurik, R. (2005). The effect of entrepreneurial activity on national economic growth. *Small Business Economics*, 24(3), 311-321. doi 10.1007/s11187-005-1996-6

van Stel, A., Storey, D., Thurik, A. (2007). The Effect of Business Regulations on Nascent and Young Business Entrepreneurship. *Small Business Economics*, 28(2-3), 171-186. doi: 10.1007/s11187-006-9014-1

Venture Capital, Entrepreneurship, and Economic Growth. *Review Of Economics And Statistics*, 93(1), 338-349. doi: 10.1162/rest_a_00066.

Wei, S. J.,Wu, Y. (2001). *Negative Alchemy? Corruption, Composition of Capital Flows, and Currency Crises*. NBER Working Paper Series 8187.

Welter, F.,Smallbone, D. (2011). Institutional perspectives on entrepreneurial behavior in challenging environments. *Journal of Small Business Management*, 49(1), 107–125. doi:10.1111/j.1540-627X.2010.00317.x

Wennekers, S., van Stel, A., Thurik, R., Reynolds, P. (2007). Nascent entrepreneurship and the level of economic development. *Small Business Economics*, 30(3), 325-325. doi: 10.1007/s11187-007-9066-x

Wennekers, S., van Wennekers, A., Thurik, R. a kol. (2005). Nascent Entrepreneurship and the Level of Economic Development. *Small Business Economics*, 24(3), 293-309. doi:10.1007/s11187-005-1994-8

Williamson, O. (2000). The new institutional economics: Taking stock, looking ahead. *Journal of Economic Literature*, 38(3), 595–613.

Winiecki, Jan (1991). The Inevitability of a Fall in Output in the Early Stages of Transition to the Market: Theoretical Underpinnings. *Soviet Studies*, 43(4), 669–667.

World Bank. (1997). *World Development Report: The State in a Changing World*. New York: Oxford University Press.

Zeman, Z. (1998). *Vzestup a pád komunistické Evropy*. Praha: Mladá fronta.

Zinoviev, A. (1986). *Homo Sovieticus*. London, UK: Paladin.

Seznam tabulek a obrázků

Seznam tabulek

Tabulka 1 Proměnné a zdroje informace

Tabulka 2 Očekávaný směr vlivu mezi závislými a nezávislými proměnnými

Tabulka 3 Výsledky modelu 1.1.1

Tabulka 4 Výsledky modelu 1.1.2

Tabulka 5 Výsledky modelu 1.1.3

Tabulka 6 Výsledky modelu 1.1.4

Tabulka 7 Výsledky modelu 1.2.1

Tabulka 8 Výsledky modelu 1.2.2

Tabulka 9 Výsledky modelu 1.2.3

Tabulka 10 Výsledky modelu 1.2.4

Tabulka 11 Výsledky modelu 2.1

Tabulka 12 Výsledky modelu 2.2

Tabulka 13 Výsledky modelu 2.3

Tabulka 14 Výsledky modelu 3.1

Tabulka 15 Výsledky modelu 3.2

Tabulka 16 Výsledky modelu 3.3

Seznam obrázků

Obrázek 1: Rozdělení počtu podniků podle velikosti

Obrázek 2 Postkomunistické země centrální a výhodní Evropy